DUBROVAČKA BIBLIOTEKA

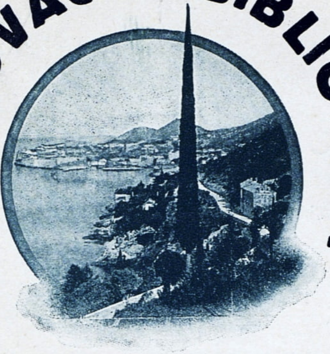

KNJIGA III.

IVO VOJNOVIĆ

GOSPOGJA SA SUNCOKRETOM

IZDANJE KNJIŽARE J. TOŠOVIĆA, DUBROVNIK
1920.

IZDAVAČKA KNJIŽARA

J. TOŠOVIĆA U DUBROVNIKU

preporučuje:

Knjige »Dubrovačke biblioteke«:

Knjiga	I.:	Vojnović I., Lazarevo vaskrsenje	Din	7·50
„	II.:	Миличић J., Песме	„	3·—
„	III.:	Vojnović I., Gospogja sa suncokretom	„	8·—
„	IV.:	Адамовић В., О бедемима града Дубровника	„	3·50
„	V.:	Vojnović I., Ekvinocijo	„	5·—
„	VI.:	Доминковић Кр., Дубровник и околица	„	5·—
„	VII.:	Engel-Stojanović, Povjest dubrovačke republike (u štampi)	„	—·—
„	VIII.:	Војновић Dr. Лујо, Дубровачке елегије (ново издање у припреми)	„	—·—

Druge knjige:

Adamović V., Rijeka	Din	2·50
„ „ Gruž	„	2·50
Адамовић В., Дубровчани изван завичаја	„	5·—
Amicis (de) Ed.-Car M., Različiti spisi	„	6·—
Anić A., Govori Dra Ante Tresić-Pavičića	„	2·50
Цар М., Сава Бјелановић	„	3·50
Cvjetković Dr. B., Sveti Vlaho i Dubrovnik	„	2·50
Ћипико И., Крај мора (у платн. повезу)	„	15·—
Ћоровић Св., Зулумћар	„	6·—
Dominković Kr., Sličice iz dubrovačke okolice	„	3·—
Gelcich G., Dello sviluppo civile di Ragusa	„	7·—
Грђанички, Повратак у завичај	„	1·—
Gundulić Đ., Dubravka (lat. i ćir.)	„	5·—
„ „ Suze sina razmetnoga	„	3·—

GOSPOGJA SA SUNCOKRETOM.

SAN MLETAČKE NOĆI.

TRIPTYHON

NAPISAO

IVO VOJNOVIĆ.

DUBROVNIK
IZDANJE KNJIŽARE J. TOŠOVIĆ
1920.

INV. BR. 1163

SRPSKA ŠTAMPARIJA — DUBROVNIK.

Predgovor trećem izdanju.

Izmegju Tragedije i Vaskrsenja naroda našega u istoriji svijeta, — biva, izmegju *Smrti Majke Jugovića* i *Lazareve Majke,* — ovo je moje djelo tek „intermezzo“ pjesničke fantazije razdragane probugjenom radosti stvaranja.

Za to se pedanti Beckmesserova i Flachsmanova koljena namrdiše pred nečim, što nije spadalo u njihove „sisteme“ ni u njihove orizonte, pa, — ne pogagjajući „faha“, u koji da slože nepojmljivu im smjesu zràka sunčane italske atmosfere i pomrčine modernih duša, iz koje niknu cvijet „s krinkom preko lica“, — odlučiše da ne teru sebi odveć glave odgonetanjem neodgonetljiva, već da se posluže starim i udobnim „trickom“ kritičarskih ropotarnica. Oni se na ime uzdigoše na tartarinske visočine nekakvih „estetskih principa“, da odanle požale auktora, što je s pijedestala Kosovskog Hrama sašao do nečega, na što oni slučajno ne bjehu pripravni, ni upućeni. — Pri tome su dakako zaboravili, da im je i ona moja „tragedija udesa“ bila isto tako u svoje vrijeme nepoćudna, jer je ne mogahu svu izmjeriti bekmeserskim linejalom svojih milimetričkih, umjetničkih „sistema“! —

IV.

Pa, kako oni okrstiše „fah" dosade, magle, duševne depresije i tehničkog diletantizma varavim naslovom *literature*, — tako su, posve logički, „par contraste" — upisali moj Venecijanski „Scherzo sinfonico" u rubriku *kinematografa*.

A pošto je publika, uvijek logična i razumljiva čak i u nedosljednostima svojijem — kao svaka žena! — zamrzila u jedan put neprobavljivu germansku, vegetarijansko—literarnu kuhinju i jatimice pobjegla u nijemi čar potresnijeg i razumljivijeg *bioskopa*, tako se ona opet brzo povratila u prazna pozorišta, čim se i tu počeo opet prikazivati kakav komad, koji je, poput moga, imao u strogom okviru literarnog stila i pozorišne discipline sva svojstva fantazije, zanimljivosti i bistrine što je publika svijeh vremena — od Sofokla do sredovječnlh misterija, pa od Sekspira sve do . . . kinematografa, od vajkada volila i uvijek će voliti!

Srećom da je moja glava uvijek puna čiopa i razgovora s morem i hridinama, — pa za to me ni hor žaba kreketuša ne smuti!

Na suprot! — On me uvjeri, da prave kritike nema, kad ona nije sinteza kolektivnog mišljenja i sopstvenog shvatanja. I za to me konzekventno priznanje svijeh publika, koje se ne umoriše nagledati se ove drame, osvjedočilo, da sam njome postignuo dvije velike a rijetko sajedinjive stvari, biva: udo-

voljiti svome osobnome čuvstvovanju — (promislite živjeti pô godine u raju velike, slobodne Italije — u Veneciji!) — i ujedno pogoditi ukus gledalaca.

U ovome će pak izdanju čitaoci naći mnogo toga promijenjena u III. činu. I tu me publika, — jedina moja vladarica! — upozorila, da ona hoće *sve da vidi i sve da razumije.* — Baš kao u kinematografu!

I ja sam je opet poslušao!

Pisac.

U Dubrovniku, 1914.

METELWIN digital LIBRARY

VENECIJI

VENERI VJEČNOJ

PISAC

POSVECUJE.

A VENEZIA

VENERE ETERNA

L' AUTORE

D. D. D.

MetelWin Digital Library

OUVERTURE — PROLOGUE.

Daleki i čudni su putevi, što je iz davnine vremena i dubine osjećaja morala pjesnikova misao da prevali, dokle ona iznenada procvate žarka na lijenim, zelenim vodama, gdje vječna Ljepota podignu Dvorove svim nezasitnim ljudskim Snovima.

Prvu klicu tome cvijetu Lagune baci, kô uvijek, Vjetar — slučaj.

Zato bi Vam samo On mogao drhtavim glasićem bakâ na večernjem sijelu potanko ispričati, kako se to zbilo, da je nekog vedrog, ljetnog dana, mladićak pomorac kazivao pjesniku na palubi izmegju ostrva, „gdje mrča šuti, a lovor vitak stoji!“ — zašto je ostavio lagju, u koju ga nedavno ukrca čežnja za putovanjem po velikome moru, — i — kad bi spomena o crnim olujama, što dave majkama djecu, — kako se nesugjeni mornar nasmiješio nekakvom čudnom crtom staračkoga iskustva.

— Nijesu morska strašila naj gora! — reče on, pa, radoznalošću druga mu prinukan, ispripovijedi još i to, kako ga jednoć u maglovitim, sjevernim krajevima zapeo sivi Pauk nitima čvršćim od konopca na brodu, a izdajničkijim od valova okeana.

Pripovijest MALOGA MORNARA I SIVOGA PAUKA duboko se bješe zabila u pjesnikovu dušu, pa je on htjede odmah, onako još titravu i živu, u spomen prepisati.

— Pišite! . . . Pišite! . . . doviknu onda pjesniku dragi mu prijatelj Alfred JENSEN — zamamljen tom tragedijom dječije slaboće u zamci ženske Arakne, što mu je istog dana objavi u blaženoj zavjetrini borića na Boninovu.

„Bješe jednoć . . .“ tako započe pisac kazivati bijelome listu; ali život, — nemilosrdni vladar ljudskijeh dneva! — stade mu zavidno pričati drugih, mahnitijih, udesnijih stvari — i sivi se Pauk hitro zavuče negdje u rupe mozga.

Tad pjesnik ispriča oluje svoga života . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

Ali ko će Vam kazati, kako se pak dogodilo, da se taj čovjek jednog blagoslovljenog dana probudio usred sunčane slave svilenih, zelenih voda, povrh kojih plutaše procavćeno, nevigjeno cvijeće od mramora i zlata?!

Bješe li to uzdarje života nijemoj poslušnosti pjesnika, da mu, — prije nego utrne zadnji tračak Sutona, — pokaza obećanu ZEMLJU ISPUNJENIH LJUDSKIH SNOVA?

Oh! . . . Ko će igda opisati osjećaje duše, žedne Ljepote i Slobode, bačene iznenada iz tamnične tmine u pučinu rasplamtjelih nebesa Tintoretova Raja?! . . .

Iz te bljeskovite, vrtoglavne radosti briznu vapaj takove naslade, da se zelene vode — kô na doziv Sunca, — rastvoriše, te pred očima pjesnika niknu CVIJET PROŽIVLJENA ŽIVOTA, — cvijet Ljepote i Smrti.

U tome cvijetu, što ga za Vas ubrah i što Vam eto na uzdarje pružam, bliješte odsjevi onijeh voda, onijeh mramora, onijeh noći, koje još titraju i ršću u neumrlijem ljubavnijem bolovima, što od Petrarke i Tassa, pa do Musseta i Wagnera zaječiše tihom Lagunom.

Jer tek u začaranome mûku GRADA ŽIVIH BOŽANSTVA I MRTVIH STVARI ljudsko srce čuje kucanje svoje — i tad prepoznaje sebe.

Ali sanjarije — dosta!

Sivi se Pauk izvlači iz rupe i već se za Vas kiti zlaćanom mrežom raskoši i varke, što pjesnik skinu s ramena i drugih grabežljivih kobnih Arakna, koje u Laguni ispuniše udes nezasitne, bijesne čežnje za uživanjem i Vlasti.

A sada — pazite! . . .

Zavjesa se diže.

Eto počinju NOĆNA MISTERIJA VENECIJE, VENERE VJEČNE.

— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

V e n e c i j a, decembra 1911.

GOSPOGJA

SA

SUNCOKRETOM.

MeteLwin Digital LIBRARY

LICA:

ONA
KRALJICA OD GOLCONDE
LADY EFGESH
MISS BELLA
JEDNA SIJEDA GOSPOGJA
DRUGA SIJEDA GOSPOGJA
FRAU VON DER TAUBE
JEDNA CRNA „PLEUREUSE“
JEDNA BIJELA „PLEUREUSE“
JEDNA PLAVOKOSA DJEVOJKA
JEDNA RUSKA UNIVERZITARKA
VITALE MALIPIERO
PIETRO ALVISE CANDIANO
GOLJUKOV
KRASZEMSKI
GROF JEKATERINSKI
BARUN VAN DER NOOT
VISCOUNT JYKLAM
HERR VON DER TAUBE
JEDAN MLADIĆ U SMOKINGU
DRUGI MLADIC U SMOKINGU
TRECI MLADIC U SMOKINGU
JEDAN MLADI RUS U BLUZI
JEDAN STARIJI RUS S OCALIMA
1-I LAKAJ
2-I LAKAJ
3-1 LAKAJ

Maitre d' hotel i četa lakaja. Gosti sviju narodnosti i svakakvijeh nošnja. Kraljičina pratnja i t. d., i t. d.

Čin se dogagja dandanas, a i sutra u Monstre-Palace-Hotelu u Mlecima.

MetelWinDigitalLibrary

PRVO KRILO TRIPTYHONA.

MetelWin Digital Library

HALL-VESTIBUL U MONSTRE-PALACE-HOTELU U MLECIMA.

Dok je još zavjesa spuštena, čuju se tri udarca zvona. Lijepi mjedeni zvuk venecijanskoga bronca.

Kratak čas i Velarijum otkriva katedralne proporcije „Halla“, koji je nekada bio Vestibul istorijske palače Duždeva Candiana, a još prije Orseola.

Uz prkos milijarderskog luksusa svijetla i žutoga kositra i staklenih kandelabara i egzotičnoga cvijeća i Modern-Styl namještaja i japanskih paravana, — slavodobitno poje grandiozne linije mramornih zidina, nad kojima se razapeo strop tamnijeh, zategnutijeh, zlatnim arabeskama izdjelanijeh greda.

U bljeskanju nebrojenijeh svijeća dragulji se zapalili po zidinama i na podu, gdje bijeli, sivi i zeleni mramori pokriše sve prostore, uzveličaše sve poteze. A sva ta slava triumfalnoga kamena legendarnijeh slavodobića Jeruzolima i Bizanca u nesmiljenom žaru amerikanskoga „bluffa“ — nije nego okvir slici CANAL GRANDA i MADONNE DELLA SALUTE, što je zapremila cijeli zadak nadzemaljskom perspektivom Venecijanske mjesečne noći, koja viri kroz stupovlje od crvenog asirskog porfira.

Nekoliko gostiju, u potpunome „dressu“ anglo-amerikanskih večernjih ritusa, zaostalo je još ispod tijeh mučaljivijeh stupova, ili se namjestilo na bijelome mramornome potrijemku, što se pruža svojim bijelim stupićima i vazama na zelenoj vodi CANAL GRANDA. Srebrne paučine mjeseca, koji se usadio nad božjom kupolom, zapletoše i te male ljudske prikaze, pak ih još ne puštaju u svetište „DINING-ROOMA“. Jedan korak naprijed, a dva pogleda natrag u to čudo noćnijeh mramornijeh profila i utvarnijeh vizija. Valja da je ta snaga nerealnijeh dojmova nadvladala i muklu tromost tijeh putujućijeh manequina, — da se bijele oprave i crni frakovi tako lijeno vuku po skalinatama, što se lijevo i desno, kraljevskom

povlakom mramora, ćilima i zlatnijeh balaustrada, udostojaše saći s visina Tijepolesknijeh dvorana na oba krila golemoga vestibula tik do vode, koja iz zmaragdnih dubina bijele ruže na bijele skaline baca. Imade ih još, koji se zaustaviše u mjesečini potrijemka i u ljaštavome mramornom odsjevu napola praznoga katedralnoga „Halla". Ali i oni se penju tamo gore, otkle dolazi na mahove pridušena jeka uzvitlanog orkestra. A Canal Grandom laze crne gondole s malim krvavim rubinom ispod zubatoga, srebrom mjeseca naoštrenoga, kljuna. Voda trepti ispod hitrih utvara rastapajući crveni žižak i hladni blijesak sjekire u žive, drhtave metalne žice. — Još je sve tiho na Canal Grandu. Jedva je 7 i po, a velika će Serenata usplamtjeti tek u 9 sati. Kad i kad jedna gondola šmigne iz modrine mjesečeve zrake u crni škrip zadrijemljelog „ria" — a onda glas Gondoliera zaječi starodavnim gluhim dozivom vodenijeh noćnijeh straža na otvorenoj pustoj Laguni: — „Ao"! . . . . da ne udre u drugu crnu gondolu, što vječne zaljubljenike vuče po tamnijem čudnijem krajevima živijeh snova.

LORD ABECED

(u idealnom „evening-dressu" ilustrovanih Magazins-a uputio se iz mjesečine prama skalinati na lijevo. Prati Lady Efgeshovu i govori joj tiho kao u predsoblju vladara ili u Monte Carlu kod roulete. Valja da je čar one raskošne noći djelovao i na „impeccable" plastron onoga gentlemena, jer, u zujanju ventilatora tog otmjenoga glasa, zadrhta ipak nešto kao žica zaboravljene stare Eolske harfe. On prignu malo glavu prama svojoj dami i zabreči:) Yes, Mylady . . . ja sam bio 58-i Lord na poklonu, — izmegju Randolpha Chesterfield-Somerseta i Archibalda Chesterfielda — Chesterfielda . . .

LADY EFGESH

(visoka dama, odviše žutijeh kosa i odviše crvenog lica. Ide ukočeno, veličanstveno, kao da će domalo i ona kleknuti ispred engleskijeh veličanstva! Na licu joj se ne miče baš ništa, pa ni usta, iz kojih riječi izlaze jedna po jedna, kao pčele iz košnice. Tako se govori, kad se govori o životu i smrti:) Oh ! . . . A ja sam mislila, da Vi dolazite iza Georges Patrick Northamptona, a pred Olivijerom Fitz-Maurice!

LORD ABECED

(zaustavio se od čuda pred takovim neznanjem i Eolska harfa zabruji jače od ventilatora :) Oh! . . . Lady Efgesh! . . . Iza smrti James Conning of Conningtona, koji je u sedmom koljenu nasljednik Earla of Whitesbury i dvadeset i peti potomak Marquisa of Somerset-Leaderdowna, moga prastrica, razumjećete jasno, da sam samo ja mogao naslijediti mjesto 58-og Lorda kod poklona!

LADY EFGESH

(potpuno uvjerena o svojoj velikoj zabludi, ali idući dalje licem, što gleda samo ispred sebe, a glasom, koji ne zna, što su usne, a ni konsonanti :) Lijepi! Vrlo lijepi broj 58! . . .

(I penju se uz gore).

MISS BELLA

(sa potrijemka, gdje se zaustavila s mladim Viscountom Jyklamom, okrenula se i govori glasno i odrješito majci. Lijepa i zdrava — više mladi Etonski djak u suknjama nego li djevojka. Gole crne ruke do lakata, a pocrnjelo lice i čvrsti atletski vrat. Sve je to pocrnjelo od žege na Lidu:) — Mama! . . . Gledaj! . . . Užegli su već lampione na fasadi Salviatija!

LADY EFGESH

(s najviših visina skalina te prije nego iščezne u Sancta Sanctorum:) Čula si treće zvono dinera! Dakle? . . .

(I ugje s Lordom u nebo).

MISS BELLA

(maknula se, pa se opet obrnula prema modrome snu Venecije :) Ne! — To sve nije istina! —

METELWIN digital LIBRARY

VISCOUNT JYKLAM

(blijeda obrijana lica, kamejskog profila. Crna kosa kao baršun, a tanki djevojački struk:) Što nije istina, Miss Bella?

MISS BELLA

(zaokružujući rukom i pogledom obzorje:) Sve te kuće u vodi — a bez lica! . . . Same oči i usta otvorena svijem zrakama i svijem tminama . . . a čemu?

VISCOUNT JYKLAM:

Ne volite li Veneciju?

MISS BELLA:

Srdim se na nju — a ipak je volim! — Ne velim, da ne bi bilo bolje preletjeti automobilom od Sv. Clare do Lida! . . . A Vi? . . . Volite li je Vi ovaku?

VISCOUNT JYKLAM (ozbiljno:)

Uprav ovaku.

MISS BELLA:

A zašto?

VISCOUNT JYKLAM (vrlo ozbiljno:)

Jer ljubim žene!

MISS BELLA

(sa smiješkom, gledajući ga:) Onda je Venecija više nego žena . . .

VISCOUNT JYKLAM

(uzlazeći s njome posve mirno:) Recite „maitressa“ — i pogodili ste.

MISS BELLA

(iskreno i nekako poslovno:) Za to ja nju ne volim kao Vi. (Iščeznu u visine. — Jedna se gondola došuljala ispod bijelih skalina. U isti čas jedan lakaj izlazi s lijeve i dohrli do debarkadera, da pomogne nadošlima izaći iz gondole).

FRAU VON DER TAUBE

(mlada sitna, sva u bjelini, sami plavi zavojci, rupice i posmijesi ispod bijeloga šešira i bijele koprene. — Lakaju:) Merçi! (Ulazi u Hall. — Herr von der Taube ide kraj nje držeći je za ruku i šapćući joj neprestano nešto u uho. I on je sav u bjelini. Par bijelih golubova. Ne fali im nego crvena i plava vrpca oko vrata).

FRAU VON DER TAUBE:

A sad hitro, da se preobučemo. — Diner je već započeo! . . . Oh! — Grässlich! . . . Eto . . . radi tvojih ludih, — da, da, ludih cjelova! . . .

HERR VON DER TAUBE:

Još jedan . . . prije Serenate . . . Minna! . . .

FRAU VON DER TAUBE:

Aber nein! . . . Nein! . . . Sto ti to dolazi na um, Hermane! . . . Jedva imam vremena, da se presvučem!

HERR VON DER TAUBE

(hoće da se uspne na desno:) Treći dan iza naše svadbe — pa već okrutna! . . .

FRAU VON DER TAUBE

(smije se i gleda ga smjelo u oči:) Bože, kako ste čudni, Vi muškarci! . . . A noći su mletačke ipak tako duge! . . .

LAKAJ

(približio se stubama, pa im govori:) Zapovijeda li gospogja lift?

HERR VON DER TAUBE

(naglo, veselo:) Oh, svakako! . . , Svakako! . . . (Tiho bijeloj ženici:) Brže smo gore! . . . Samo pet časova, — Minna! . . . (Vuče je radosno na desno).

FRAU VON DER TAUBE:

Oh, ti muškarci! Nein! . . . Nein! . . . Hermann! — Da sam znala, kakvi ste! (Nestane hitro na lijevo s lakajem. A megjutim drugi gosti izlaze, prolaze, gledaju čudo Mletaka u mjesečini).

(Dvije stare elegantne dame, posve bijelih kosa, u finim crnim toaletama, crnim kapotama i crnim aigrettama, a obedvije gledaju lorgnonom i zabavljaju se kao male djevojčice motreći sve i svakoga. Zaustavile su se i promatrale bijeli par golubova.)

I-A. SIJEDA GOSPOGJA:

I još jedan par mladenaca!

2-A. SIJEDA GOSPOGJA:

Čini mi se, da je 15-ti, što smo danas prebrojile.

I-A. SIJEDA GOSPOGJA:

A sve sami Nijemci!

2-A. SIJEDA GOSPOGJA

(sa smiješkom duhovite ironije ulazeći u mjesečinu:) Oh! Les braves gens!

(Smiju se i odu u potrijemak).

(S lijeve strane slazi elegantno društvo u veselom čevrljanju. Dvije su dame od onijeh s „pleureusama“ praćene od tri „smokinga sa slamnatim „tablettama“ na glavi).

ONA S CRNOM „PLEUREUSOM“

(uska kao statua u mokrim krpama ateliera. Smije se od srca, ali pridušeno i nekako otmjeno:) Ha! ha! ... Ala su dosadni!... Jedan kao drugi!

1-I. MLADIĆ U SMOKINGU

(velik, klasične ljepote, ponositijeh hladnijeh manira:) Pm! ... Ne tako glasno! ... Nijesmo na Lidu.

CRNA PLEUREUSA

(sjedne nonšalantno u fotelj, pa nekako s visina:) Ne rugaj se, molim te, Sandro, ni Lidu — a ni meni! Znaš, da mi tvoje arije ne imponuju! — Kad hoćemo, znamo se i mi ponašati, obući, govoriti isto i bolje nego ti i sve te Vaše „Haj — laj — ga!“ ... (Smijeh).

ONA S BIJELOM „PLEUREUSOM“

(u tako prozirnoj toaleti, da se pričinja, kao da je gola. Crvenih je kosa, a tanke talje poput kakve Carske Visosti:) Ta Vaše gospogje oponašaju samo naše toalete i naše držanje, kad hoće, da Vam se svide!

2-1. MLADIĆ

(malen, crn, s monoklom, očito semitskoga tipa, a gentleman kao i ostali:) Nina locuta est! (Smijeh).

CRNA PLEUREUSA:

A jesi li vidjela onu kraljicu od Golconde!? — Bože! — Ala je dekoltirana!

3-I. MLADIĆ

(debeo, trom, pospan:) Pogledala me dva puta!

BIJELA PLEUREUSA:

Valjda se spomenula Yorkshira svoje domovine! (Smijeh).

2-I. MLADIĆ:

Šuti, contessa del Pestrin!

CRNA PLEUREUSA:

Pa kako je jela! . . . Smijala se punijem ustima! . . . (Nekako strahovito otmjeno:) A kako je ona rogjena, Sandro?

1-I. MLADIĆ:

Uprav kao i ti, Gjigja, — pukim slučajem! (Nove gondole dolaze i iskrcavaju nove goste. Svi uzlaze, — žamor, razgovor).

GOSTI:

Zakasnićemo! — Orkestar već svira! — Kriv je tvoj Tintoretto! — Dakako, kad hoćete gledati svaki zapad sunca!

CRNA PLEUREUSA

(zazvala je jednoga mladoga lakaja, koji prolazi pozornicom:) Garçon! (Lakaj se približuje).

CRNA PLEUREUSA (sluzi:)

Čuješ li, Beppo! . . .

3-I. MLADIĆ:

Oh! — Oh! . . . *Per tu?!*

LAKAJ

(vrlo devotno i diskretno:) Dvorio sam gospogjicu, kad je putovala s Velikim Vojvodom Atanasijem Aleksandrovićem u Palestinu . . .

1-I. MLADIĆ:

Ha! — ha! . . . Velika Vojvotkinja Gjigja della Fava! . . . (Smijeh).

2-I. MLADIĆ:

Neosimbolistički roman: „La Gjigja u Jeruzolimu". (Opći smijeh).

CRNA PLEUREUSA:

Ne pazite, Beppo! — Mlečići su! — Valja da se nekome rugaju . . .

BIJELA PLEUREUSA:

Ali pustite je, da govori!

CRNA PLEUREUSA

(lakaju, pokazujući cvijeće na pianinu:) Što znači onaj cvijet, — ondje — onako sâm?

BIJELA PLEUREUSA:

Sjeme mu je izvrsna hrana za papige, Sandro! (Burni smijeh. Ulazi s lijeve sobe iza skalinate opet par mladića i jedan otmjeni stariji gospodin. Svi u jednakom večernjem dressu).

1-I. MLADIĆ

(nadošlome starijemu gospodinu:) Oh! Dobar večer, Candiano! Ciao Renzo! Tita! . . . (Pozdravljaju se, rukuju se. — Grupa se spojila. — Djevojke su s njima kao sa svim ostalima vrlo familijarne, ali bez ikakve nepristojne geste, ni riječi).

CANDIANO

(sijedih kosa i tamnijega brka. Naj elegantniji je od sviju. Veliki bijeli cvijet na reversu. Frak, cilindar na glavi i batina u ruci: Pozdravljajući djevojke skida šešir i klanja im se, kao da su grofice njegovih salona:) Dobar večer, Gjigja! . . . Ciao, Nina!

CRNA PLEUREUSA

(rukujući se sa svima:) Dobar večer, kneže! (Drugima:) Ciao Rosati! . . . I Vi tu, Cavaliere? . . . Oprostite, eto me odmah s Vama . . .

BIJELA PLEUREUSA

(grupi nadošlih:) Doveli su nas ovi vragovi, da vidimo s galerije tobožnji „diner kraljeva". — (Razgovaraju se).

LAKAJ

(onoj s crnom pleureusom:) Svaki dan ona gospogja donese po jedan onakav cvijet i stavi ga u vazu na „pianinu" . . .

CRNA PLEUREUSA:

Po svoj prilici kakav znak?

LAKAJ (diskretno:)

Ne znam, gospojice!

CRNA PLEUREUSA :

Oh! I ti si, Beppo, s kraljevima postao dosadan . . .

MLADIĆI (zajedno:)

Beppo, hajd! . . . Ne slušaj Gjigju! Ne vidiš li, da je radoznala, kao kakva osigjelica! . . . (Lakaj se nakloni i ode. Smijeh. Svi okolo crne pleureuse).

BIJELA PLEUREUSA

(pokazujući mjesečinu i Canal Grande, gdje je više plamećaka i gondola:) A megjutim već se sakuplja svijet za Serenatu . . . Oh! . . . Hajdmo! . . . Hajdmo! . . .

CANDIANO

(pokazujući prema skalinatama:) A ne ćete li vidjeti, kad Olimp slazi na zemlju?

CRNA PLEUREUSA (prezirno:)

Vidjeli smo ga, kako jede!

1-I. MLADIĆ :

Dakako, kao svaki, — rukama.

3-I. MLADIĆ :

I nogama! — (Smijeh).

BIJELA PLEUREUSA :

Paolo! . . . Cuješ! . . . Ti si bolestan.

2-I. MLADIĆ :

Cholera Nostras! . . .

METEL digital LIBRARY

3-I. MLADIĆ:

Ja? . . . Zašto?! . . .

BIJELA PLEUREUSA:

Pokazuješ prve znakove duhovitosti! (Sveopći smijeh. Prama Candianu:) Ne čini li Vam se, kneže, da je to sumnjivi simptom za poslaničkog attachè-a?

2-I. MLADIĆ

(s komičnim prijekorom:) Ali Nina! Ne vidiš li! . . . On je na dopustu! . . . (Žamor, smijeh, šale).

(Canal Grandom vrve lampioni i crljeni žišci. Kad i kad preleti zvuk mandolina ili glas kakova žarkoga soprana, što baca u modru raskoš noći strastveni doziv kakve Tostijeve ili Denzine melodije. Grupa viveura pošla je razgovarajući se prema potrijemku na rubu zmaragdne vode. — A megjutim prolaze stubama gore i dole, pa zatkom pozornice lakaji u elegantnim livrejama Monstre-Palace-Hotela — svijetli drap, bijele čarape. Svi su mladi, po izboru lijepi, hladni, kao da su preobučeni Etonski ili Cambridgski djaci. — Sluge se približuju vesoloj grupi mladića i žena. Niko ne naručuje ništa, osim cigareta, što zapušiše muškarci i djevojke naslonjeni na balaustradi, namješteni u slamnatim foteljima ili usagjeni ispod stupova. Sve su im kretnje naravne, otmjene i neobuzdane, reklo bi se: krasni hrtovi, srašteni s domom i s krajem, u kom se kreću, hladnih, nemilih pogleda i odlučnih gesta, bez obzira na ono i one, što ih okružuju. — Čas prije nego su se namjestili, one su dvije sijede dame polako izašle izmegju stupova, a da ih niko nije opazio, pa se šetaju „Hallom“ i dolaze naprijed razgovarajući se).

1-A. SIJEDA DAMA:

Pustimo ih same.

2-A. SIJEDA DAMA:

Ovi su pak nešto odviše pristojni!

1-A. SIJEDA DAMA (smiješeći se:)

Vidi se, da nijesu oženjeni!

2-A. SIJEDA DAMA:

Po svoj prilici, — kad nas Candiano nije opazio!

CANDIANO

(ih je nasuprot vrlo dobro opazio, pa se izvukao iz društva i na jedanput je on tu pred njima, da im galantnim kretom poljubi ruke, prije jednoj, pa drugoj:) Znak, da Vas nije zaboravio!

OBJE DAME:

Bravo, Candiano! — Čestitamo! . . .

CANDIANO:

Čemu, grofice?

1-A. SIJEDA DAMA:

Jer ste uvijek mladi!

CANDIANO:

Kako ne bih, kraj one stare mladosti! . . .
(Došli su do fotelja i mirno sjeli).

2-A. SIJEDA DAMA:

Recimo iskreno, Candiano, — mi starci . . .

1-A. SIJEDA DAMA:

Hm! . . . Hm! . . .

CANDIANO:

Ko je star uz Vas?

2-A. SIJEDA DAMA (smijući se:)

Eto! To sam upravo još htjela čuti! . . . Jest! Mi — „nekadašnja“ mladost — izabrali smo pravu filozofiju! — Kad je sve prošlo . . .

CANDIANO:

I sretno prošlo . . .

1-A. SIJEDA DAMA:

Što da činimo, nego da gledamo s galerije?

CANDIANO:

Ili s loža — — —

2-A. SIJEDA DAMA:

Pa bilo i s loža, predstavu one stare komedije sa starim naslovom: „Kako jači vlada slabijim!“

CANDIANO:

I zato, dvije naj duhovitije mletačke dame . . .

1-A. SIJEDA DAMA:

Uf! Candiano . . . Nemojte . . . Complimenti su „stare“ škole . . .

CANDIANO:

Onda sam ja Matuzalem, jer ponavljam: naj duhovitije dvije mletačke dame dolaze u ovo novo čudovište: „Monstre-Palace-Hotel Venezia la Bella“ — dvadeset milijuna kapitala, — 200 soba, 4 palače duždevih vremena, spojene sa groznim Amerikanskim „Hallom“ za 600 gostiju . . .

2-A. SIJEDA DAMA:

. . . I t. d. . . . i t. d. . . . a te dvije dame zovu se Steno-Priuli, kao Vi Candiano degli Orseolo, — i na koncu konca vraćamo se ovdje u svoje palače.

1-A. SIJEDA DAMA:

. . . Da slušamo „Serenatu" ispod stupova, gdje je Pietro Candiano IV. primao careve od Bizancija, a u palači br. 3 — ispod Vašega groznoga „Halla", gdje su Duždevi Priuli, Da Ponte, Ziani, Steno e tutti quanti, dijelili Dalmaciju, Grčku i Levantu svojim veselim sinovima, koje je valjalo odalečiti iz Mletaka, jer su i onda odviše ljubili onake crljene kose, kao . . .

CANDIANO (hitro:)

Kao ja, grofice, — ne!

2-A. SIJEDA DAMA:

Jer ste Vi ljubili i crne, i crljene i plave! (Smiju se).

1-A. SIJEDA DAMA:

Vidite dakle, da smo mi u Mlecima — svud u svojoj kući . . .

2-A. SIJEDA DAMA:

Zato Vas, Candiano, i sve sluge i direktori i kuhači Hotela priznavaju i slušaju kao svoga gospodara! . . .

CANDIANO

(s komičnom važnosti, ali s iskrenom namisli :) Pa me zato i pošteno plaćaju !

1-A. I 2-A. SIJEDA DAMA

(u smijehu zajedno :) Oh ! . . . Što govorite ! . . .

CANDIANO :

Pravu istinu, grofice ! . . . U ostalom — dopustite: — Ako naše kćeri . . . u zaporci : — nemam ih i nijesam ih nigda imao.

1-A. SIJEDA DAMA :

Sretna li čovjeka !

CANDIANO

(uvijek s finom persiflažom u iskrenome naglasku :) . . . Ako ih dakle udajemo za „pokrštenjake“, koji za nekoliko stotina hiljada lira dobiju naslov „Conte di Castello“ ili „Barone di Sportello“, — možemo i mi, Bogu hvala, zadnji i naj zadnji svoga duždeva roda, biti tobože začasni članovi upravnog vijeća akcionog društva „Italo-Americana Società degli Hotel- Pension-Bar-Venezia“ — a de facto glumiti ulogu duždevića, koji se od 7 ura na večer do ponoći pokazuju strancima onako, kako Sveta Orsola od Carpaccia ili kakav Pterodactilus Lagunaris po danu, — ali . . . (smijući se) uz mnogo skuplju ulazninu . . .

2-A. SIJEDA DAMA :

Sve mi to, Candiano, ne zvuči baš iskreno !

CANDIANO (dražesno:)

Malo poze ne škodi, grofice! — Ta svi su Mleci čudovište, — pak mi sjedimo, hodamo, govorimo fiksom idejom: — „Attention! — spadaš u paysage! — Eno Kodaka! — Krak!“

1-A. SIJEDA DAMA (smijući se:)

Gotovo bih rekla, da imate pravo! . . . Vidiš, Annetta! — Kako je to istina! . . . Sve te tugje, nijeme oči, što uvijek nešto pitaju, jer hoće sve da znadu . . . *Ma foi* i ja se na ulici kadgod ukočim, kad progju mimo mene . . .

CANDIANO (galantno:)

. . . I kad reknu glasno: „lijepe . . . vrlo lijepe sijede kose!“ — s istim naglaskom, kao kad zinu pred Gjan Bellinijevom Madonnom — „degli Alberelli“ . . .

2-A. SIJEDA DAMA (u smijehu:)

Ili pred kakvim starim bunarom — „senza Alberelli!“ (Smijeh).

CANDIANO

(intimno, a sijede su se glave približile i nešto kao čuvstvo drhtnu u glasu staroga viveura:) Pa ipak, — da nas niko ne čuje! — budimo sretni, što svi dolaze još uvijek u našu kuću, da plate danak i da se poklone gospodarici našoj: — Veneciji! . . . Eto, zato sam i ja vratar njezinih Hotela . . .

Metelwin Digital Library

OBJE SIJEDE DAME:

A mi? . . . Sto smo mi?

CANDIANO

(cjelivajući im ruke, da sakrije nešto, Bože sačuvaj, kao suzu:) Milosrdne joj sestre . . .

OBJE SIJEDE DAME

(ganutim smiješkom:) Oh! Taj Candiano! . . . Ko bi rekao! . . .

(Ulazi grupa Rusa. Ljudi neukusno obučeni, većinom s očalima, dugim kosama, bluzama, — žene, kao da idu u jutro u kupovinu s bijelim bluzama i panama na glavi. Ali u očima imadu svi neku viziju prežarkoga sunca ili pretamne noći).

JEDAN MLADI RUS U BLUZI:

— — — Leonardo je tražio ono, što vasiona umjetnost hoće i što je napokon i njezina svrha: sintezu ljudskih osjećaja u jednom harmoničkom, kolorističkom momentu.

JEDAN STARIJI RUS S OČALIMA:

Da, kad bi slikarstvo bilo: literatura! — Michelangelo je radio uprav obratno, pa je pokazao, što je umjetnost . . .

JEDNA RUSKA UNIVERZITARKA:

A što je za njega umjetnost?

ONAJ MLAGJI RUS:

Ja ću ti kazati, Jelisaveto Aleksandrovna: pobjeda mišica, — pobjeda realnih činjenica . . .

UNIVERZITARKA:

Na uštrb transcendentalnih svrha čovječanstva, Fiodore Gligorovića!

ONAJ STARIJI RUS:

Ali, Jelisaveto Aleksandrovna . . . slušajte me! . . . (Razgovaraju se dalje živahno).

1-A. SIJEDA DAMA (Candianu:)

Reklo bi se, da niko od njih ne vidi mjesečinu nad Madonnom della Salute!

(Ruska je grupa prošla mimo onih starih Mlečića, boreći se čevrljavo i nesmiljeno s apstraktnim definicijama. — Na jedan put se umjetničko oko mladoga Rusa zagledalo u one tri sijede glave, pa ih pokazuje drugim Rusima tonom posjetioca Muzeja).

MLAGJI RUS:

Lijepe! . . . Vrlo lijepe sijede glave! (Odu na lijevo).

1-A. I 2-A. SIJEDA DAMA i CANDIANO

(prasnu u jedan smijeh:) Dobili smo ono, što smo tražili! . . . Ha! Ha! . . . I Vi, jadni moj Candiano!

(Niza stepenice na lijevo sašla je mlada djevojka, plavokosa i čedna. Nešto kao njemačka „Fräulein". Mirno, ali odvažno, razgleda se naokolo, pa, kad opazi slugu, ide k njemu).

PLAVOKOSA DJEVOJKA:

Je li se vratio g. Goljukov?

LAKAJ:

Nije, gospogjice.

PLAVOKOSA DJEVOJKA :

Čim dogje, kažite mu, da ga gospogja grofica zove !

(Lakaj se nakloni i ode. Djevojka dogje do pianina i izvadi Suncokret iz vaze, ali posve naravno, neopazice, kao da popravlja cvijeće, pa ode mučaljiva i tiha, otkud je i došla).

1-A. SIJEDA DAMA :

Tačna kao top na San Giorgio !

2-A. SIJEDA DAMA :

A gdje je ta čarobna grofica ? — Svi govore o njoj, a ona ni s kime.

CANDIANO

(šaljivo i povjerljivo :) U 10 ustaje, — u 12 deženira, — u 1 sat ide s jednim, u 3 s drugim – u 7 objeduje s trećim, — a u ponoći . . .

OBJE SIJEDE DAME (u smijehu :)

Ha ! Ha ! . . . Dosta ! Dosta ! . . . A otkle Vi sve to znate ? (Ustaju).

CANDIANO

(ustaje s njima, smiješeći se :) Nijesmo li članovi del Consiglio dei X? (Pokazujući lakaja, koji prolazi :) A eno la Bocca del Leone! . . . Ha ! Ha . . . (Veseli žamor, dozivi, usklici na potrijemku, gdje se družba viveura povećala nadošlima, što se iskrcavaju iz gondola).

GLASOVI :

Ciao Sandro ! — Oh ! . . . Vitale ! . . . Vitale ! . . . Vitale ! . . . Što ? — Vratio se ! . . . Hip ! Hip ! Hurrah !

CANDIANO (groficama :)

Oprostite, ali tu je odviše buke! — „Maitre d' Hotel" valja da interveniše . . .

OBJE SIJEDE DAME:

Idemo i mi! . . . Hvala, Candiano, na razgovoru! — Vratićemo se, kad progje Bučintoro! . . . (Pozdrav i one odu).

I-I. MLADIĆ

(na dnu, okrenut prama Candianu :) Ali — ne čuješ li, Candiano? — Zovu te! . . . .

CANDIANO:

Ali što tu bučite, derani!

2-I. MLADIĆ:

Vitale Malipiero je tu! . . .

CANDIANO:

Što? Vitale?! . . . Nemoguće! . . .

1-I. MLADIĆ:

Svršio je svoj avijatorski „Raid" okolo Afrike!...

(Sve to bučniji glasovi s potrijemka: „Hip! Hip! Hurrah!" Mnogi radoznali gosti izlaze, da vide, što je. Lakaji idu u susret, da pomognu društvu, što dolazi. Canal Grandom vrve sve to brojnija svijetla lagjica, što sve hrle na zapad. S visina nevidljive gozbe lete valceri pridušenog orkestra. Instantaneja radosnog čekanja i čeznuća za nečim, što možda dolazi. Svi su se malo po malo zgrnuli na dnu).

GOLJUKOV. (Tip internacionalnog aristokrate. Nešto blijedo, nemirno probija kroz led muževne samovolje, uklesane u cezarskom profilu i u velikome tijelu. U večernjemu je „dressu." Došao je s lijeve, i htio bi odmah umaknuti, kad opazi veselost drugih, ali zaustavlja ga sluga).

METELWINdigital LIBRARY

LAKAJ :

Gospogja Vas je grofica zvala!

GOLJUKOV

(nemirno, nepromišljeno :) — Čemu ? . . . (Mirnije, svladavši se:) — Dobro! Hvala! — (Lakaj ode, Goljukov slazi prama pianinu kao čovjek, koji odavna ponavlja istu kretnju. Ugledavši vazu :) — On nije kod nje! —

(Neodlučan, nervozan, htio bi otići — ali ga sve ono veselje tamo dole zadržaje. Gnjevno sjedne u fotelj :) — Ne! Sve je zaludu! . . .

(Na skalinati, na desnoj strani, pojavio se čovjek blijed, mršav, visok, u dugom sivom pardessus. Na glavi sivi meki šešir, ispod kojega viri upalo lice, duga crna brada, sive grabežljive oči. I njega zadržava vesela rulja ispod stupova. Okom zaokruži sve i htio bi već opet uspeti se onamo, otkle je i došao, kad ugleda shrvanu silhouetu Goljukovä. Stane, prigne se nad balaustradom i zovne ga izmegju usana, ali prodirno :)

KRASZEMSKI :

Pssst! . . . Evgenije Ivanoviću!

GOLJUKOV :

(čuje i naglo se osvrne :) Sto je ?

KRASZEMSKI :

Dogji gore!

GOLJUKOV :

Ne ću!

KRASZEMSKI

(spusti se naglo niza skale i već je kraj njega, probadajući ga očima, grabeći ga za ruku, opijajući ga ognjem svoje riječi :) Ti si lud! . . . Ona te zove! . . . Ona te hoće! . . .

GOLJUKOV

(tvrd, mrk, odvrativši malo glavu, jer ga one zjenice pale :) Ima tebe! . . . Pomozi joj ti! . . .

KRASZEMSKI

(još tiše i još čvršće privinut uz njega. Sav je razgovor tih, neopažen, ali značajan:) Ako sumnjaš o meni poslije svega, što si vidio, što znaš — onda si zločinac! — (Goljukov bi htio da govori, ali Kraszemski mu zakrči riječ u grlu :) — Ne! Ona će biti tvoja! . . . Ti si mlad, lijep, bogat, — ona te ljubi . . .

GOLJUKOV

(nestalan, već oklijeva:) A ko će je osloboditi veriga? — Ona je udata . . . Njezin je muž moj prijatelj . . .

KRASZEMSKI (naglo :)

Ali je njezin krvnik! On nju muči! . . . On nju proganja . . . On nju tuče . . .

GOLJUKOV

(koga je svaka riječ dublje ubola, dokle na zadnju muklo vrisne :) Oh! Jaoh si ga njemu, ako je to istina . . .

KRASZEMSKI :

Dogji! . . . Dogji odmah! . . .

GOLJUKOV

(opet neodlučan, blijed :) Ne mogu! . . . Reci joj, da sam dole . . . Da je čekam! . . .

KRASZEMSKI:

Pazi! . . . Ne ćeš umaći svojoj sreći! — Ja vas vodim — ja vas hoću vidjeti zajedno, pa makar ja… (Veliki veseli žamor). Ovdje u gradu, gdje sva prošlost i sadašnjost viče: „Ljubi i uživaj“ — mora da se ispuni vaš udes! . . .

GLASOVI

(cijele grupe na potrijemku:) Ha! ha! ha! . . . Dobro si mu odgovorio! . . . Šampanjca! . . . U bar! — U bar! — (Kraszemski odvuče Goljukova u sobu na desno držeći ga, grijući ga očima i glasom).

1-I. MLADIC

(veselo glasno, razmahao se, da otvori prolaz:) Mjesta! Mjesta, moja gospodo! — „Rekordsman svijeta“ — il principe Vitale Malipiero — naj viši Mlečić XX. vijeka — preletio na aeroplanu „circuit“ Afrike — i eto sad ulazi u palaču Duždeva, svojih praotaca! Mjesta! Mjesta! . . . (Smijeh; svi su se skupili, — svud vesela lica, radoznalost, stiska. Napokon se rastvori klupko i pred rasvijetljenim, punim vestibulom pojavi se VITALE MALIPIERO. Mladić je to tanahan, fin kao kakav fiorentinski paž na slikama Mantegne. Pred bučnom emfatičkom reklamom prijatelja još čudnovatije djeluje ta rafinovana, gotovo dječačka pojava. Vitale Malipiero ulazi smiješeći se u potpunom „dressu“. Frak, bijeli prsluk, bijeli cvijet na reversu. Lice blijedo, oči hladne, nepojmljive. Usta jedva izrezana . . . Tamne kose u sredini razdijeljene. Čelo ima tvrdoću kamena. Mir i volja očeličiše to gipko, djevojačko tijelo, ali nešto tirjansko, što dolazi iz davnina, iz kraljevske mu krvi, daje toj slici ton i kolorit historičkoga portraita. Kretnje mu odavaju skrovite snage mladijeh jaguara).

VITALE MALIPIERO

(klanjajući se šaljivo:) Hvala! — Dosta, Sandro, — dosta! — Svijet će doista misliti, da sam te platio za tu reklamu! — (Šale, smijeh).

1-I. MLADIC:

Samo prijatelji mogu biti tako neharni! . . .
(Dolaze naprijed. Gosti se razilaze).

CANDIANO:

A zašto mi nijesi javio tvoj dolazak? — Svi bi ti Mleci došli u susret.

VITALE MALIPIERO:

Ne, za Boga! Dosta mi je i ovaj doček.

CRNA PLEUREUSA:

Duše mi, uzrastao je!

BIJELA PLEUREUSA:

Uvijek ono lice od djevojčice, a oči od . . .

VITALE:

Od zmije . . . je li, Nina? (Priljubi joj se i poljubi je neopazice u vrat).

1-I. MLADIĆ:

Gle! Gle! . . . Vitale! . . . Jesi li to naučio u aeroplanu?

VITALE:

Možda.

CRNA PLEUREUSA:

Mogu li, Vitale, pokušati jednom i ja da poletim tamo gore s tobom?

VITALE:

Gjigja! Gjigja! . . . Drži se zemlje! (Zagledao se posve blizu u njezino lice, kao da gleda u sliku, a ona mu se pružila gotovo na poljubac:) Vidio sam te jučer . . .

MetelwinDigital LIBRARY

CRNA PLEUREUSA:

Nije možno! . . . Nijesam ni izašla!

VITALE:

Iste oči bez dna... iste usne za cjelove... isti vrat od mramora . . . Jest! . . . Jest! . . . Ti se nijesi promijenila, otkad te naslikao Carpaccio s papigom, Sebastiano Dal Piombo s posudom od alabastra, a Veronese — s bikom! . . . (Veliki smijeh).

2-I. MLADIĆ:

Zar si i na aeroplanu ludovao za starim slikama?! . . . Ha! Ha! Ha! . . .

VITALE:

Ali što mislite Vi, bando besposlicâ, da sam ja morao promijeniti svoju ćud, jer su me prije šest godina ukrcali na brod, pa se od tada potucao kao mornar, kao chauffeur, kao aviatičar, samo za to, da me draga rodbina zaboravi? . . . Ha! Ha! . . . Ja sam tek onda nosio sobom po moru, po kopnu i nad oblake moju ljubav — moj Grad! — kao amulet proti ljudskom uroku . . .

SVI

(pola u šali, pola u radoznalosti:) Oh! Oh! . . . Eto nam pjesme s neba! . . . Čujte, ljudi! Čujte! . . .

VITALE

(prema Candianu, sjednuvši komodno u fotelj:) Reci im ti, Candiano, ali budi pošten i iskren, kako si kadgod znao biti . . .

CANDIANO (šaljivo:)

Hm! Hm! — Taj „kadgod“ — vrijedi zlata!

VITALE:

Jest — — mes chers amis! — Neka Vam Alvise Candiano kaže, zašto su me jednog dana iznenada tutori ščepali i bacili u prvi brod, što je nosio drva u Liverpool . . .

CANDIANO:

Ali, to su stare stvari! . . . Ludosti šesnaestgodišnjega dječaka!

VITALE:

Sad govoriš tako, jer sam dobio svjetsku nagradu od 300 hiljada franaka i jer mi je štitnički sud napokon ustupio jedan dio očeva milijuna . . . Ali onda! . . . Dječak od šesnaest godina, ljubio sam djevojčice više nego sada. Jednog sam se dana ipak zagledao nešto dublje u crni „šalin“ s naj božanstvenijim crljenim Ticijanskim kosama i s poderanim cipelama. Počeo sam ljubakati kao svaki mali Mlečić, ali moja je glava bila prepuna knjiga pustolovina, bjegunaca, detektiva. — — I odlučih — pobjeći s Terezinom . . .

CRNA PLEUREUSA:

Oh! . . . Divno! . . . Divno! . . . Vitale, ti si u n a n g e l o! (Smijeh).

VITALE:

Sada možda — jer imam krila! Ali kako pomoći onda i sebi i njoj? Ne znam, kako i što, — jednog sam dana razbio ladicu majčine spreme i ukrao . . .

(Žamor i smijeh). Da, da! . . . Kako se to inače zove uzeti tugjih 100 lira . . .

SVI

(prasnu u smijeh:) Vitale i Terezina — sa 100 lira — u Ameriku! Ha! Ha! . . .

VITALE:

Ha! Da ste to vidjeli! Ljudska pravda u obliku dragoga moga tutora, kneza Alvise Candiano degli Orseolo, spopade me, presvuče me, — dopusti mi tek da poljubim još jedan put majku, — i zatvori me u smrdeću kabinu „Atlantika“, koji me odvede u 7 i pô na večer, — 20 sati poslije otkrića moga zločina! — u svijet! . . .

OBJE PLEUREUSE:

Okrutni Candiano! — Ja ga mrzim!

BIJELA PLEUREUSA:

Ovako milo dijete! . . .

VITALE

(ustaje, poljubi je, pa držeći je oko pasa nastavlja:) Hvala ti, Nina del mio cor, — za to „milo dijete“! Ali znabudi, da je samo proza istina, a poezija laž, — i da je majka, Candiano, rodbina, štitnički sud i sve, što se po prilici zove „svijet“, imalo pravo — a ne ja!

(Canal Grandom lebdi noćna pjesma i lete šarene krijesnice, a more se naježilo od toliko plamenih cjelova. Istrgne se i pokaže azurno čudo).

Ah! Ali ne govorimo više! . . . Sve je prošlo!... Sve je nestalo! Samo vječna je raskoš ove noći! . . .

MLADIĆI (u smijehu:)

A sada, Vitale, zapjevaj nam i „Cabalettu“! . .

VITALE

(okrene se naglo. Pola u šali, a pola u prkosu ćudi, koja ne pozna ljudskih stega :) Hoćete li i to? . . . (Uhvati one dvije Pleureuse, pa ih zagrljene drži, a on je u sredini :) Eto, — znate li čuda? Da u ovo 8 dana, što sam ovdje . . .

SVI:

Što?! . . . Već si 8 dana ovdje?!

VITALE:

Dakako! . . . Htio sam nevigjen vidjeti sve — pozdraviti sve, — prepoznati sve . . . i — „O j ! D i v o t e !“ Kako pjeva stari operušani Gounodov „Faust“ — našao sam opet u Palazzo Ducale, u San Marco, u crkvama, na otarima, po mostovima, u krpama, po tamnim „riima“, kraj trattoria za 10 centesima polente, u crnoj gondoli na dušecima od baršuna, pred Florianom, u plaču, u pjesmi, u smijehu . . .

OBJE PLEUREUSE

(u jedan mah :) Koga? . . . Koga? . . .

VITALE

(nehotice zanosnim patosom :) Kraljicu mrtvih stvari i živih Božanstva . . . (Puštajući ih od sebe sav blijed od svoje vizije :) — Veneciju!

MLADIĆI

(u šali, a ipak u časovitoj obmami, koja je dahnula ispod bijelih plastrona :) Bum! . . . Rasvjeta je započela! . . . Vitale zapalio rakete! . . . Ha! . . . Ha! . . . Ha! . . .

VITALE

(zapalio cigaretu i mirno zapušio, pak posprdno bacajući dim u kolobare :) Da! Da! Spužići moji! — Bio sam za čas

na 3 hiljade metara nad Vama — a sad sagjimo dole! — Vi mi se sad rugate, jer uopće ne znate činiti drugo, nego to. Mali buržoazići, odgojili su se izmegju Floriana i Bertinija, da ih na večer, kad glazba udara na Piazza San Marco, gledaju Amerikanke i kažu: Gle! Puki Sv. Sebastijan od Basaitija, — a onaj — Gjan Bellinija! . . . (Gledajući ih bezobraznom šalom:) A budimo iskreni, — lijepi ste! Samo Vi možete zobati s golubima na naj ljepšoj poljani svijeta. Oni po danu — a Vi po noći!

CRNA PLEUREUSA

(grohotom se nasmije:) Ha! Valjalo je, da dogje neko s neba, da Vam to kaže!

MLADIĆI:

Pusti ga! Do osam dana zobaće i on s golubima na Piazzi.

VITALE:

Sad ste pak na žalost rekli istinu Vi! (Smijeh, razgovor. Jedan se lakaj približio Candianu, pa mu nešto šapnuo i odmah otišao).

CANDIANO

(opraštajući se od Vitala:) Žalim, da ne mogu slušati zadnju strofu himne Sv. Mihajla, ali . . .

BIJELA PLEUREUSA

(smijući se:) Ostavio je krila u hangaru! . . .

CANDIANO:

Ne — Veličanstvo zove! — Vratiću se odmah! Prikazaću te i njoj. (Penje se na desno uza skale, zatim smiješeći se s visine:) Ali njoj ne pokaži krila! — (Ode).

VITALE:

Što to govori naš „vječni“ Candiano?

1-I. MLADIĆ:

Hotel je osim mnogih specijaliteta u rasvjeti i pokućtvu, naručio i jednu autentičnu kraljicu, da bude na listini „Visokih gostiju“ — kao ćuk za parvenu-e!

VITALE:

Famos! — Aeroplanska ideja!

2-I. MLADIĆ:

Njezino Veličanstvo, kraljica udova od Golconde, putuje sa svojim masseurom, — pardon! — privatnim sekretarom, barunom Van der Noot! . . .

VITALE:

A kraljevstvo?

CRNA PLEUREUSA:

Pustila je, da ga masiraju ministri. (Smijeh).

3-I. MLADIĆ:

Sve je to piramidalno i možda poučno, što nam tu, Vitale, deklamuješ, ali nas zanima da čujemo, kako si s broda došao do Bleriota.

OBJE PLEUREUSE:

Oh! . . . Pričajte! . . . Vi znate tako lijepo pripovijedati . . . kao u stihovima. (Smijeh).

1-I. MLADIĆ:

Eto ti zahvale, Vitale! (Čuje se daleka tutnjava topa).

Metelwin digital library

SVI:

Oh! — Sad je pak prava rasvjeta započela.

VITALE:

Hajdmo! . . . Hajdmo! . . . Ja sam žedan noći mletačke! . . . (Ide ispod stupova). Oh! Gledajte! Sve se more upalilo! . . .

(Velika buka, reklo bi se vijor dalekoga vjetra sa Canal Granda).

CRNA PLEUREUSA (Vitalu:)

Dogji s nama na Lido, da nam pričaš tvoje nebeske pustolovine.

SVI:

Da! . . . Da! Rendez Vous u „Excelsior“! Iza rasvjete!

BIJELA PLEUREUSA

(na rubu zažarene vode, zazove starim dozivom lagune:) „Pope“! —

GLAS GONDOLIJERA

(odazove se:) — „Pronti!“

(Gondole se pomaljaju, nakićene šarenim užeženim lampionima, i naslone se mučaljive uz mramorne skaline. Kljunovi od ocjeli bljeskaju kao sjekire ogrezle u krv).

SVA DRUZBA:

Addio, Vitale! . . . Dogji! . . . Čekamo te! . . . Ciao! . . . Addio, caro! . . .

VITALE

(opraštajući se veselo:) Addio, bellezza! — Jedva što progje rasvjeta, eto me! . . . Moram govoriti za čas s Candianom! — A rivederci! —

(I on ostaje za čas sam, u čudnoj časovitoj tišini, vas utopljen u tajnovitom valovlju zvukova, šara, osjećaja, koji se svi spojiše u harmoniju one Noći. Orkestar s nevigjenih krajeva prati preslatku sjetu te potpune spoznaje duše s vasionom Ljepotom, — koja eto kao da se odazvala nijemim čežnjama tog časa, pa, preobražena svim simbolima ljudske ljepote, slazi s visina niz mramorne stepenice.

Odijelo Ljepote-Žene od zlatnih je žica, protkano arabeskama od srebra i dragulja. Sa grudiju padaju joj teški nizovi bisera do koljena. Crljenkaste kose, vezane grčkim čvorom zavojaka, stegnute su do čela obručem solitaira. — Vrat gô kao prsa, — bjelja od bisera. Preko toga blisikanja sunčanih odsjeva prebacila je dugi plašt modroga vela, — taman kao zvjezdána noć.

Samo tanki srebrni rub zavija se na dnu toga tmastoga oblaka, kroz koji se ljašte dragulji i zlatne zrake. Na pojasu nosi cvijet sunčanoga žara).

(Ona je sašla i bacila hitan pogled na prazni prostor, poslušala pjesme i glasove, potražila nekoga, — pa se mučaljiva, sama, uputila prama pozornici. Nešto kao čudo, što je tako sve prazno, preleti njezinim mirnim licem. Oči se tamne — za čas upiljiše. Ona se nečesa spomenu i stavi cvijet u vazu, otkle ga druga ruka bješe odnijela. Nepomična, uzdignute ruke, ostane pred tajnom, koja kao da je virila iz suncokreta).

VITALE

(uzdahnuo duboko, pogledao još jedan put modri noćni san, pa hitrim korakom ulazi u Hall. Htjede se uspeti desnim stepenicama, ali oko mu zape u pojavi žene, koja je tu stala u pozi grčkih Hoefora nad žrtvenikom.

Da — da — on je negdje vidio te kose, taj zatiljak, — a onaj cvijet? . . . i nuti! . . . mukli jauk zaduši mu se u grkljanu. Kao da ga je nevidljivi malj udario po glavi, nasloni se na balaustradu i zaklopi oči. Još tren i nesvjestica bi ga srušila na tle. On čuje samo da mu nešto tuče u žilama i u prsima.

Sluge su došle s desne i s lijeve, pa užižu guirlande lampiona nad trijemom.

Ni VITALE ni ONA ne idu u plamenitu apoteozu.

On se šulja legjima i rukama po stijeni i probada zjenicama svijetlu žensku prikazu. Tako čini zvijer u džungli, kad baršunastim pandžama, a gladnim očima traži hrid, otkle će jednim skokom svaliti plijen i zabosti žvale u živu svoju žrtvu).

MetelWin Digital Library

ONA

(je sva uronila u crnu tajnu cvijeta. Da li se stolac maknuo, ili je Vitale glasnije zajecao, da se ona prenu i ne okrenuvši lica zovnu:) Garçon!

VITALE

(ostade prikovan na mjestu, gdje se bio došuljao. Jednim blijeskom oka preleti sav prostor. Ne, — niko joj ne ču doziva. Instinktivno, ali tiho se oglasi:) Madame! . . .

ONA

(progje rukom preko cvijeta kretnjom, kojom se zaklapaju mrtve oči, pak za sebe dalekim glasom:) Nikada! . . . Nikada! . . . (Kao da ju je zima naježila, ona se strese i zavije sva u tamni plašt. Nešto je virilo iz oka suncokreta, — htjede pobjeći od njegova pogleda, ali opet okrene glavu prama njemu. Istim sanenim i dalekim glasom zapita nevigjenoga slugu:) Jeste li vidjeli gospodina Goljukova?

VITALE

(se ukočio prateći svaki mig nepoznate žene. Zmijske mu oči otkrivaju zavijeno tijelo; — sumnja neizvjesna, užasna raste, raste u buri, koja hara lubanjom, žilama, izvorom svega mladićeva života. Istim glasom:) Ne, Madame! . . . (I korakne prema njoj).

ONA

(ne vidje ništa, ne ču ništa od te smrtne borbe, koja se vodila tu na korak daljine od nje. Iz njedara izvadi rubac i progje preko ustiju, kao da su joj se osušila, pak se okrenu, da ide prama stupovima, zamišljeno:) Molim, potražite ga! — (I uputi se, ali u isti čas, ugledavši one prave sluge, koji su zaposleni na trijemu, začugjena okrenu malo glavu. Pred njom se poklonio mladić u salonskome „dressu". Uznemirena nejasnom slutnjom, koraknu prama njemu, pa hitrije:) Pardon! — Čini mi se, da sam se zabunila . . .

VITALE

(htio bi nešto reći, ali ne može; samo podigne glavu i pogleda je. Dva se pogleda sastadoše. — Pauza, kratka, gluha kao iznenadna

smrt u punome životu. Zjenice ulaze kao bodeži sve dublje, dublje, — do ručice! — u duše skrivene za onim ljudskim krinkama).

ONA

(ne trenu okom; samo joj rubac pao na tle kao iščupano perje).

VITALE

(se prignuo, uzeo rubac, pa se tik nje polako uspravio pružajući joj ga. Lice se približilo licu, — usta nąbreknuše, — on će eto, nà — planuti jednom slovkom — i onda je sve gotovo . . .)

ONA

(je vidjela neizuštenu riječ na usnama mladića i prekinula ju je jednim dahom, ne spustivši oka s Vitala:) Merçi! . . . (Tiho se pokloni glavom, pa se mirna, tajanstvena udaljuje prema svijetloj noći).

LAKAJ

(s trijema opazio gospogju, pa joj se hitro približio čekajući nalog).

ONA

(glasno, tvrdo:) — Pogjite gore u „Dining-room" i javite mome mužu . . . Valjda ga poznate?

LAKAJ:

Na službu, gospogjo grofice!

ONA:

Recite mu, da ga čekam na terasi!

(Lakaj se nakloni, a ona progje kraj njega uspravljena, ponosita i nestane u mjesečini kolonate. Tajna iščeznu u tajnu. Sluga ode na desnu).

VITALE

(ostao je nepomičan sve dokle ona ne ode. Zatim progje rukama preko lica i blijesak mahnitosti zatrepti u njegovu oku. Vrisne muklo i šapne:) Ne — ne — ja sam lud! . . . (Razbečenijem, nemirnijem očima potraži nešto oko sebe, pa, ugledavši

suncokret, nehotice krikne :) Ah! — To je! . . . (I poleti do pianina. Objema rukama nasloni se na nj i upilji duboki pogled u crnu zjenicu cvijeta :) Oh! — I ti si tu — kao onda! (Pak bulazneći od krvi, koja mu se stisla okolo srca, istrgne cvijet, te ga čudnom kretnjom straha, groze, gada — možda! — približi licu. Govori sam sobom kao bolesno čeljade u vrućici :) Cvijet pomrčine! . . . Sve naokolo požar sunčane „corone“? . . . A preko lica crna krinka! . . . I onda plamen sikće ispod krinke . . . a na dnu . . . na dnu . . . u sredini — nešto zeleno — rastočeno — mrtva zjenica! Oh! . . .

(Sav se zgrozio i svalio u fotelj, a cvijet pao negdje na zemlju. Objema rukama sakrio lice, kao pred prejakim plamenom.

I eto sada se Canal Grande na jedan put pretvorio u rijeku plamena i ljudstva. Jedna jedina bujica gondola „peata“ „sandola“ lagja, lagjica, lagjetina svakakvijeh forma, a sve nakićene lampionima, cvijećem, žaruljama, zastavama, zaplovila je izmegju mramornijeh obala rastvorenijeh palača, što užegoše sve lustere, sve kandelabre, sve svijeće, prosipajući svoju vatru i svoje zvijezde s iskrama tijepolesknih plafonda u orgijastički požar svih veselja, svih plamena, svih pjesama, što teku triumfalnim putem Ticijanovih apoteoza. — Iz tog urnebesa glasova i plamena buči kao „Evohe!“ grčkih vremena usklik: „La serenata!“ — „La serenata!“

Bura raskoši dozove mnoštvo gostiju Monstre-Palace-Hotela u Veliki Hall. — Svi trče u gondole, na terase, u druge dvorane, otkle se gleda čudo venecijanskih bahanala. — U isti čas osjeti se, da su se i velika vrata monumentalnog d i n i n g r o o m a gore u visinama rastvorila, jer puni orkestar zagrmi zvukovima himne, koja u onome času odjeknu kao carska počast vječnoj vladarici mora — oživjeloj Veneciji).

GOSTI

(okrenuše se s obiju strana velikih skalinata buljeći u visinu, otkle slaze lakaji u redovima namještajući se na svakome trećemu skalinu, kao kod dvorskih svečanosti. Gosti govore, šapću :) Dolaze! . . . Dolaze! . . . Sad će kraljica! Eno je! . . .

CANDIANO

(licem i držanjem vrhovnoga dvorskoga maršala, zabrinuto hrli niz skaline i dozivlje kojega god slugu u Hallu:) Gdje je knez Malipiero?

LAKAJ

(se hrlo ogledao, pak pokazujući ga Candianu:) Sjedi tamo kraj pianina, Eccellenza!

CANDIANO

(hitro do njega:) Vitale! . . . Vitale! . . . Molim te . . . (Tik do njega:) Miči se! . . . Što ti je? . . .

VITALE

(se prenuo i zgrabio ga za ruku, kao da je to zadnja slamka utopljenika. Naslonio je glavu na Candianovu ruku. — Lice blijedo — a oči izbuljene, daleke. Automatski rukom pokazuje preda se gestom kolobara, — tiho:) Muči! . . . Muči! . . .

CANDIANO

(prestrašen sakrije ga cijelim tijelom, da ga svijet ne ugleda:) Dijete! . . . Ti boluješ! . . .

VITALE

(s istim odsutnim izražajem ustaje polako. On zna, što radi, jer da mu nije željezne volje, pao bi na zemlju, — ali slike, koje se dižu iz daljine, tako su žive, da ih mora gledati prije, nego sve mimo njega progju, kao aveti Bankovih nasljednika. I on neprestano šapće Candianu:) Eto! . . . Kolobari suncokreta . . . Uvijek ovako! . . . Sve to širi . . . sve to sjajniji . . . To mi je ostalo još od onda! . . .

CANDIANO

(u strahu za njega, a u zabuni za svoj posao, pokazujući zatvorena vratašca do paravana na lijevo:) Hajd', Vitale, sa mnom! ... Tamo u mali salon! — Odviše si putovao . . . to ti je bolest aviatičara . . . Zazvaću doktora! . . .

VITALE:

Pssst! . . . Samo časak! . . . Ne misli, da ne znam, što činim . . . U prvi mah pričinilo mi se, da padam s visina . . . Jest! Jest! . . . Tako mora da je, kad se rušiš u bezdan, — tako će se i meni možda jednoć dogoditi! — Ali ja moram da još vidim onaj čin — i nju — kakvi su bili . . . pak da sudim! . . . Oh! Candiano — samo tren! — Ostani tu kraj mene, jer, kad slušam kucanje tvoga srca, onda znam, da ne sanjam — da sam živ . . . a ipak . . . ipak . . .

CANDIANO

(u strahu i iskrenoj sućuti:) Vitale! . . . Vitale! . . . Dijete! . . .

VITALE:

Sve sivo u sivo! . . . Jest! . . . Ona se prva zatrčala preda mnom — i zatvorila vrata, — a ja zakucao! . . . Muči! . . . Muči! . . . Eto čujem, ona odgovara: . . . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — —

(Fanfare su navijestile s visina, da kraljica dolazi. Oganj s Canal Granda baca crveni plamen kroza stupove, s daleka se približuje orkan Serenate . . . a na pozornici u jedan mah sve nestade, sve propade u crni bezdan. — Potpuna tmina. —

Jedino zlatni kolobari suncokreta šire se . . . . dižu se . . . dokle se crna zavjesa, što sakriva tajnu cvijeta, rastvara pred drhtavom Vitalijevom dušom — i mi gledamo davne uspomene, koje se kinematografskom hitrinom stvoriše u moždanima prestrašenoga mladića).

KONAC PRVOGA KRILA.

DRUGO KRILO TRIPTYHONA.

VIZIJA VITALE MALIPIERA.

MetelWin Digital Library

ONO
ŠTO JE VITALE MALIPIERO VIDIO U CRNOJ ZJENICI SUNCOKRETA.

Iz crnijeh Velova, koji se polako podigoše, pojavlja se mala, siva soba. — Stijene su joj bjelkaste, na sitne, male, tamnije pruge, gdje i gdje vjenčićima ruža vezane. Pokućstvo je čedno, ali moderno englesko, preobučeno cvjetnim platnom. Dva fotelja, par stolica i jedan kanape-divan, zastrt širokim perzijskim ćilimom. Strop je mliječne bjeline — a isto tako i vrata. Ona su na lijevoj strani drvena, a u sredini staklena. Pokraj vrata, na lijevo, ormarić — buffet, a na desno etagêre i starinska ura. Dvije, tri slike, eaux-fortes engleskih sujeta, vise po stijenama. U sredini izmegju stolica i kanape-a trpezica s ilustrovanijem novinama, spremom za pušenje i t. d. i t. d.

Na lijevoj strani, izmegju vrata i prve kulise, otvoreni pianino. Bacimo li hitar pogled na cijelu sliku, pričinilo bi nam se, da smo sašli u kabinu kakova engleskog „cottera", samo što svijetlo, koje viri kroz prozor na desno, nije živi odsjev mora, već više dah londonske magle, što još tužnije prodire kroz spuštene „stores".

Soba ostaje za čas prazna i tiha, — zatim se glasovi od nekuda približuju. Čuje se vesela prepirka i smijeh, — a, kad su došli do kućnih vrata, razabire se, da su tamo žena i mladić.

GLASOVI

(za staklenijem, zatvorenijem vratima, tamo dalje u prolazu:)
Samo časak! . . . Ne još! . . . Ne još! . . . Ali pazite — dokle prebrojim tri! . . . Ha! ha! ha! . . . Ha! ha! ha! . . .

(Smijeh je s početka očito njezin, — a poslije odjekuje i njegov, — dokle im se trepet spoji u jedno hrepetanje, kao kod vrabaca, kad idu spavati. To traje dokle se srednja vrata na pozornici naglo otvore, i žena, sva zažarena od smijeha, uleti unutra).

ONA

(se hitro okolo sebe obrnula, pa jednim mahom zatvorila za sobom vrata i ostala cijelim tijelom uz njih prikovana. Sve je na njoj sivo. Kratki sivi tailleur, široki sivi šešir, gustom sivom koprenom zastrt. Ona podigne tu maglu, — a lice se zasja zažareno, mladó, zlatnim kosama okruženo. A to je lice sada u toj tihoj, udunutoj sobi — sve. — Okolica iščezava neizvjesna i prazna, — odijelo se rasplinulo sivo u sivom, — samo život onoga lica, — njezino oko, njezine usne i ono malo čela, što se bjelasa ispod pepela koprene i šešira, — zavlada prostorom i — nama. Ista kobna moć nekih Tintoretovih Pietà i sablasnih profila potomka im Carrièra. I zato nam je to lice upravo sada zamamnije, a i nerazumljivije u nenadanoj mu promjeni izražaja.

Smijeh se sledio u ukočenoj tragičnosti antične maske, koja se eno zabola usred vrata na sumračnome zatku sivog svijetla i sivog vela.

Umornost, strah, groza — zovu se one crte i oni pogledi — oni veliki, nemirni pogledi, puni straha i jeda, što samo zvijeri imadu kroz crne rešetke kaveza. To je sve hitro, časovito, ali oštro izragjeno i utisnuto kao u starim flamanskim bakrorezima.

Ona je za čas sklopila oči, kao da joj se iznenada ponor rastvorio ispod nogu. — Usta iščeznuše u bljedilu obraza, a glava se naslonila na vrata. Tek što je uzdahla, — pa onda objema rukama progje preko lica. Stresnu sa sebe nevidljivu stravu, pa odlučno, hrlo stupi u sobu. Premda je očevidno sve bilo u redu, ona ipak preleti s jednoga kraja na drugi, gladeći, popravljajući stvari i pokućstvo, kao režiser, koji prolazi zadnji put okom i rukom preko pozornice, na kojoj će se glumiti večernja drama).

GLAS MLADIĆA

(megjutim ječi zajedno s nemirnim kucanjem na nevidljivijem zatvorenijem vratima:) Otvorite! . . . Jeste li svršili? . . . Ali to je šala! . . . Miss Mag! . . . Miss Mag! . . .

ONA

(glasom milovanja i djetinjske šale, dočim je u oku tvrdi, ocjelni žižak:) Miss Mag uregjuje stan svome malome „Midshipmanu“! . . . Sve mora da bude lijepo . . . ure-

dno . . . Odma! . . . Odma! . . . Master Goliath! . . . Ha! Ha! . . .

GLAS MLADIĆA

(oponaša tepanje dječarca:) Mali Midshipman ne može više da čeka! . . . Smilujte mu se! . . . Još tren i on se smrznuo! . . .

ONA

(bacivši mirniji cjeloviti pogled na pozornicu, zatrči se do vrata, da mu otvori:) Ne plačite, mali moj Master Goliath! . . . Evo me! . . . (Ali u taj par ugleda na divanu zgrčeni ubručić. Zar je to bila ona stvar, koje se bojala, da je tako pridušeno vrisnula i kao ris skočila do nje?)

GLAS MLADIĆA:

Zbogom, Miss Mag! . . . Ja odlazim! . . .

ONA

(koja se bila zagledala u ubručić pogledom Hamleta na krezubu Yorikovu lubanju, trgnu se i naglo planu:) Ne!... Tu sam!...

(Grčevito zavije mahramu u klupko pak, prignuvši se, jednim ga jedinim automatskim, osječenim hitcem baci ispod divana, pa ostane za čas ukočena u pozi čovjeka, koji sluša, da li će bačeni kamen udariti u dno ponora. Ali se u isti čas osvijesti, progje rukom preko lica, strese se i, kao da je zaboravila, gdje je, razgleda se naokolo. Lice joj se sledi u gluhome muku, što je okolo nje vladao. To bje žalac. Spomen se vrati i nešto drugo, — reklo bi se strah, da je onaj drugi pred vratima umaknuo, obuze je. Ona krikne:) Evo me! . . . (I zaleti se napolje. Opet se čuje prasak smijeha. Ona se odma pojavi, ter došavši do pianina okrene se prema izlazu, veleći veselo:) Eto vidite, sve je spravno!

ON

(se zatrčao iz nevigjenoga prolaza, smijući se glasno; ali kad se pojavio na pragu staklenijeh vrata, zaustavio se i iznenada umuknuo. Mlad je vanjštinom i premlad, — a ono široko mornarsko odijelo s kapicom na hero i crnijem zavojcima, što mu padaju na čelo, čini da izgleda kao gjače kakvog otmjenog pomorskog instituta.

Ali taj se časoviti utisak kalejdoskopskom brzinom mijenja u zagonetnome bljeskanju tajnih struja, što mu titraju izražajem i kretnjama. — On skine kapu, a bijelo tvrdo čelo dade licu nenadani znak volje i prerane starosti. Smeten vrti kapu izmegju prstiju, a velikijem, plavijem očima upija svu tu sivu, maglovitu tišinu. — I ne reče ni riječi).

ONA

(nekako začugjena, naklonivši se sa dražesnom ironijom:) Što čeka Vaša Svijetlost, da ugje u moj čedni stan?

ON

(stavio je ruke i kapu iza legja, ali se ne makne, već se nasloni do vrata:) Hoćete li, da Vam kažem, što mislim?

ONA

(naslonivši se rukama na stolac i gledajući veselo, otvoreno:) Obećali smo jedan drugome s v e u potpunoj tajni našijeh imena. Dva ljudska bića i — ništa drugo. — Dakle?

ON

(bacivši opet brzi pogled na okolinu i na nju:) Da Vi nijeste ovdje — rekao bih: u stupici sam! . . . (Ulazeći prasne u smijeh:) — Ha! ha! ha! . . . A vi ste — — —

ONA

(čudnim dalekim značenjem, gledajući ga drzovito:) Meka, je li? — (Obojica se smiju. Ona skida šešir i polaže ga na stolac kraj vrata na lijevoj strani).

ON

(se naslonio na sto, pa prekriženijeh ruku gleda nju i zapovijeda:) A jacket?

ONA:

Odma! . . . Na službu, admirale! . . . (Brzom kretnjom skine jacket i baci ga na šešir. Sad je u sivoj svilenoj

bluzi, što joj odsjevima srebrnog oklopa steže statuarni struk. Ruke su joj i vrat snažni i svježi, a ružičasti, kao da na njih pada plamen kosa, što joj krune glavu zlatnom kacigom. Nasmiješi se i sjedne:) Je li za sad dosta?

ON

(je slijedio svaki njezin mig, pa, kad je sjela, baci veselo kapu na divan, pljesne rukama i skine svoj tamni „sacco" sa zlatnijem pucama, što položi takogjer hitro do kape:) Tako mi se milite! . . . Eto i mene — u radnom odijelu! . . . A sade na posao! Ha! Ha!

(Sad je on sasvim dječarac u razgaljenoj modroj mornarskoj bluzi, gola vrata i snažnijeh pesti. Rukama podigne zavojke s čela, pa pohrli do nje; — ali, kad je na korak od nje, stane, prekrsti ruke i zagleda se u nju, a lice mu uroni u daleku spomen. Skoro šapće:) Gdje sam Vas vidio?

ONA:

Možda u snu?

ON:

Ne! — Ja ne sanjam nigda! — Ja gledam . . . (Sklopio za čas oči:) Negdje u nekoj dvorani, — ali gdje? — Penjao sam se — — penjao . . . Otvorili mi tolike sobe, pa na dnu — — — Sve stijene zategnute žutim damaškom, a Vi . . . Ah! . . . (Veselo kao da ju je u taj par ugledao:) Jest! . . . Saloma! . . .

ONA

(se nije ni maknula, ali oblak je prošao njezinim čelom. Ustaje i htjela bi da se okrene, ali pogleda mladića s visine. Naslonila je jednu ruku na bok, a drugom niže biser oko vrata:) Prije ili poslije plesa?

ON

(zajašio stolac, pa je motri, a slikovitijem gestama čovjeka, koji je živio s umjetninama, prati opisivanje oživjelijeh uspomena:)

To je baš ono čudno. Miss . . . Miss . . . (Promijenivši ton, dražesno, djetinjski:) Ah! — Opetujte mi Vaše ime, onako — kako ste mi ga šapnuli dole — na ulici . . . (Ustaje).

ONA

(se nasmiješila, pa kroz poluzatvorene usne dahne:) Miss Mag! . . . (Htjela bi do njega).

ON

(zaustavi je naglo:) Ne mičite se, Miss Mag! (Ona se nasmije i nasloni se na stolac do pianina:) Eno! — Iste kose oholo uzdignute vrh čela, bez dugih slikarskih raščupanih zavojaka, a tijelo — čisto i hrabro sapeto u srebrnom oklopu.

ONA

(se očito zanima za tu čudnu poredbu, ali okom slijedi svaki mig, svaki pogled dječaka, ni da se boji kakve zamke:) U oklopu! . . . Nije možno! . . .

ON:

I ja sam tako rekao pred slikom one Salome — koja je izvojštila sve — a nije pokazala ništa.

ONA

(polako sjedne, a gleda ga neprestano:) A što je još čudnovatije — da mi to kazujete Vi, strani mali mornar! . . .

ON

(se naslonio takogjer na sto, a nastavija, kao da nije čuo njezinih riječi:) Ne bih je ni ja bio prepoznao, da nijesam slijedio zraku njezina pogleda kroz spuštene joj vjegje i našao mu cilj . . . Da! . . . Dole je ispod njezinih nogu rob prao odsječenu Krstiteljevu glavu.

ONA

(se polako podigla i prignuvši se naslonila ruke na sto. Njezino je lice bešćutnije od kamenite Sfinge, kojoj sad naliči. — Nekako resko, ujedljivo:) A Vi? . . . Jeste li i Vi bili na toj slici?

ON

(sjedne u fotelj, nasmije se, pa govori naravno, bez namisli, — onako po umjetnički:) — Ha! Ha! . . . Dašto da sam i ja tamo bio, — uprav kao i sada ovdje! . . . Sto velite, eh?! . . . Saloma u oklopu! — Vrhunac rafinementa, je li? . . . Nema više — caffé — šantantskih Danses du ventre — nikakovih baletnih koprena — najprije zeleni, pa žuti, pa crljeni — i t. d. — i t. d. — Brrr . . . Sedam povoja! . . . Cijela „fontaine lumineuse" ! (Ustane i veselo lupne po stolu:) A ispod sedmoga opet ništa! . . . Tricot — i laž! . . . Ne! Ne! — Da sam ja Hirud, — a Bog me sačuvao, da igda naličim onome dosadnome i neukusnome Hipopotamu! — dao bih Salomi i deset ljudskih glava na drsku ponudu živoga svoga tijela u nepredobitnom oklopu! (Govoreći tako približio joj se nevigjen. Dokle se ona obrnula i zamislila, on je već kraj nje, da je mačjim kretnjama ščapi i zagrli, ali se ona nehotice okrene).

ONA

(lice o lice s mladićem. — Pauza. — Samo toliko, dok se pogledi nagju i sukobe; zatim kratko, muklo:) — Tko ste Vi?

ON

(sa smiješkom jačega borca:) A Vi?

ONA

(sjedne do pianina, pa prebire nemirno tipkama, a govori kao u šali — ali nervozno:) Pravo imate! — Na pitanje —

pitanje! — Vi se držite ugovora, — al ipak smijem da samu sebe pitam: Otkle ta drska stara riječ iz tih djetinjskih usta?

ON

(se nasloni na stolac. Sad su jedan prama drugome; on govori nekako u sebi:) Ne znam — ili, ako hoćete, i odviše znam. To je upravo moje uživanje, al i moje prokletstvo! — Sve je u meni predavno, prezrelo — a jedva sam se rodio! — Bilo mi je 16 godina, — to je bilo prekolani, — htjedoh pobjeći u Ameriku s djevojčicom, koju sam ljubio mahnito, ludo . . .

ONA

(u čudu sa smiješkom:) Vi?! — Vi?! . . .

ON:

Jest! Ali oni, koji još vladaju sa mnom, uhvatiše me, baciše me u brod, — i ja odjedrih, da se tobože popravim, t. j. da udunem u sebi krv, koju sam uprav od njih naslijedio! — Zato sad slušate od ovakova slabića riječ, u kojoj tinjaju strasti i mržnje starije od Vaših.

ONA (nehotice, naglo:)

Sto Vi znate o mojima?

ON:

Ne gledam li Vas? . . . Ha! . . . Otkad se rodih, živio sam više sa starim slikama nego li sa živom čeljadi. One su mi otkrile tajnu, kako se u nijemim pogledima čitaju misli, što ih usta izreći ne će. — Da! . . . Sve one ljudske i božanske golotinje, svi oni grčevi mučeništva i blaženstva, sve

one molitve, sve one apoteoze bjehu za mene arena, gdje prije vremena upoznah, kakovi su ljudi, kad miluju, a kakovi, kad ubijaju! —

Zato, Miss Mag, ja naličim u onoj slici malome pažu, koji drži u ruci srebrnu zdjelu i čeka, dokle mu krvnik predade opranu glavu, da je pruži Salomi kao košaru ubrana preslatka voća.

ONA

(se trgne i problijedivši pokaže mu naglo vrata:) Hajde!

ON (začugjeno:)

Kamo?

ONA

(ne gledajući ga progje mimo njega, zadubena u nešto tajna:) Kamo god hoćete — ali odavle! . . .

ON

(dogje do divana, sabere zlovoljno svoje stvari, pa se uputi prama vratima, ali opet stane i nekako tužnim glasom izvikana djeteta:) A zašto ste me onda doveli amo?

ONA

(kraj pianina, smrknuta, uspravljena, razmatajući note:) Ne znam, — ne sjećam se!

ON

(u sredini bliže staklenim vratima govori naravno, iskreno:) Jest, jest — — upravo Vi! — Bio sam jedva izašao iz broda. Htio sam vidjeti taj pusti London. — Izgubićeš se — mrmljao je kapetan. — Ne ću! — odgovorio sam ja. — A ti hodi uvijek uprav. Ne zakreći ni lijevo ni desno, — pogledaj i vrati se brzo! — Tako mi reče, — a ja pobjegoh sretan, da napokon oćutim ispod nogu tvrdu zemlju. — Nosio me vihor buke

i svijeta. Gore nego u Atlantiku! — Išao sam doduše uvijek uprav, ali uprav kao pijanci! — Od samoga straha, da me štogod ne pregazi, lupao sam u noge, u rebra svakome, koga sam susretao. — Vidjeh jednu, pa drugu, pa stotinu ulica, koje su prekidale moj put i trčale u maglovitu daljinu. — Zašto zakrenuh u onu, i zašto se nagjoh na jedanput smeten, ali sretan kao u tihoj luci, pred nekim velikim dućanom? — A ko bi to znao! Valja da su me iz daleka mamile sve one šarene, razbludne svile, što su se iz staklenog izloga rugale bijedi i magli ovijeh tužnijeh dneva. — (Sve to živahnije i slikovitije, kao uvijek, kad on kazuje, što u dubinama svojih pretankijeh ćutila osjeća i pred sobom gleda:) Ah! . . . Vi ne možete pojmiti, što ljepota mrtvih stvari u meni budi! — Čežnja je za posjedovanjem tako velika i grozna, kao ludilo uništavanja! — Imati i razbiti! . . . Imati i ubiti! . . . (Zabode ruke u kose, pa, kao da se osvješćuje, tiše, ali sa posmijehom smetnje:) Kad vidjeh glatku pùt svile i plamečke, što ih je svijetlo palilo u tmini kraljevskih joj nabora, — stisnuh zube i zavukoh smrznute ruke u zobun. — Toliko me uspomena i čežnja prikovalo pred onim nenadanim, brutalnim dozivom raskoši i svijeta.

ONA

(se polako okrenula, pa u čudu gleda i u strahu — možda! — to slikanje neizrečenijeh osjećaja. I ne reče ni riječi, već sjedne kao umorna u foteij).

ON

(osjeti taj muk i zaustavi se, pogledavši je skromno:) Vi me ne slušate, Miss Mag? —

ONA

(je naslonila glavu u rukama, pa muklo:) Govorite! . . . Govorite! . . .

ON

(vrti kapu izmegju ruku:) Ono drugo — već znate! — Prošli ste onuda i vidjeli ste čudo. Prosti mornar zagledao se u plašt ženske ljepote. — Vaše mi se oči nasmiješile u staklu, a usne Vam procvatoše na damastu golubinje šare žeravom rascvala, grimizna šipka! (Čuje se na polju električno zvonce. — Pauza. — Oboje mahom umuknuše. — Ona se polako podigla odsjevom dalekog užasa na licu).

ONA

(za sebe, presenećeno, gluho:) Neko zvoni?!... Ovdje?!... Sada! . . .

ON

(naravno, bezbrižno:) Hoćete li, da pogledam, ko je? — Ne izgledam li kao Vaš „boy“? —

ONA

(ga je pogledala i nešto se neizrecivo uspelo iz dubina do njezina lica. Sve što ga više gleda, ta misao postaje jasnijim činom:) Jest!... Ko god bio, recite, da nema nikoga doma...

ON

(veselo, nehajno, držeći ručicu od vrata:) Osim mene!

ONA

(tvrdo, usudno, obrnuvši pogled s njega:) Jest! . . . Nikoga — osim Vas! (On izigje. Čuje se razgovor).

ONA

(ostaje sama s pogledom upiljenim u dubinama. Za čas se stresla: posluša pomnjivije, približi se vratima i šapne s dalekim strahom:) Traže ga! . . . Već! . . . (Protrne, govori napolje:) Kažem Vam, da ga nema! Dobro! . . . Dobro! . . . (Čuje se, da su se vrata zatvorila).

ONA

(dotrči do pianina, pa stade da razgleda note, e da sakrije svoju uzrujanost).

ON

(ulazi smijući se u sobu i zatvori za sobom vrata:) Promislite, neki čovjek! — Agent — dug, mršav. — Htio je svakako da ugje!

ONA (obrnutih legja:)

A koga je tražio?

ON:

Reče, da ga je uprav danas ovamo pozvao neki Sir Georges . . . (Sio je obijesno na stol).

ONA

(sjela je na tabouret pred pianinom, pa prevrće note. Nehajno: A što ste mu Vi rekli?

ON

(sjedi na stolu, pa veselo čevrlja:) Što? — — — Da ste vidjeli, kakav sam ja odvažan sluga! — „Nema ga i ne će više doći, gospodine moj!" — Ali, oprostite, — veli on — Sir Georges mora da je tu . . . Naručio je novac iz banke, a ja sam — — „Kažem Vam, da ga nema" — — i dubokim naklonom zatvorih mu vrata u lice . . .

ONA

(počela je nešto preludirati:) Nije li Vam rekao, kako se zove ta banka!

ON:

Oh! Da! . . . „Ja sam prokurista Anglo-Indian Banke: Jefferson i Perdicane — ili Perdicane i

Jefferson et Co.“ — Tako nešto! Ha! ha! . . . Da ste vidjeli to dugo lice! . . . Hi . . . Ovako! . . .

ONA

(dokle je on govorio, okrenula se i došla je do njega. Naslonila se objema rukama na sto, pa ga prodirno, tako prodirno gleda, da on časovito umukne i obrne se naglo prema njoj. — U njegovim je očima začugjeno pitanje, — u njezinim je obećanje — ili nešto drugo, što probija iz cijeloga joj bića i dolazi joj do usana šaptom:) Što čekate?

ON

(naglo skoči sa stola, pa potamnjelim zjenicama plazi mučaljiv prama njoj, zatim muklo, požudno:) Da skinete oklop!

ONA

(se nije maknula, nego kad joj je na dohvatu, zgrabi ga objema rukama za pesti. Crljeni, lavski plamen njezinih kosa odsjevne i u iskri britkoga joj pogleda — tiho, strastveno, munjevito:) Cemu?

ON:

Da, znam!

ONA:

Sto?

ON:

Sve! — (Snažnim kretom priljubio joj se tijelu i svalio je u fotelj. Ona ga još drži za ruke, al je on uspravljen cijelom glavom nad njome. Lice u lice sipa joj svu čežnju u oči i usta:) Razumijete li? — Sve . . . Jer, kad se sastanu ovakova dva bića izvan života i vremena . . . Jest! . . . Jest! . . . Ne govorite! . . . Ne vidim li Vam u grabežljivom oku i u svilenoj pùti, da ste i Vi odabrani, ali gnjili plod vijekova uživanja i grijeha?

ONA

(ga je ipak pogledom prisilila, da klekne ispred nje, onda mu uzme glavu objema rukama i približi mu lice do lica, promatrajući ga kao biser ili dragulje, prije nego ih zavije oko vrata. Prekinuvši ga pritajenim, strastvenim dubokim tonom :) Onda biste htjeli vidjeti i znati, da li će ono, što plane ili što nestane, biti vrijedno ovoga časa muklih slutnja i novih čudnih osjećaja? — Je li? . . . To je pitanje tih očiju, što me gledaju iz dalekih tmina? . . . (On šuti i gleda, a ona sve dublje i dublje :) Gledaj me! . . . Gledaj me! I upij ovo lice u glavu, da ga nigda ne zaboraviš, — ni kad usneš, — ni kad umreš, — jer ne ćeš nigda susresti crnje oluje bez nade, nego li je ovaj stvor, što se zove: ŽENA!

ON

(koji se pali o njezinoj vatri, zgrabio je sad nju za ruku :) A da Vam ja kažem, da je u meni krv ljudi, koji su ljubili ljubav samo za ljubav i voljeli cjelov uprav onda, kad su za nj stavljali na kocku i dušu i tijelo . . .

ONA

(hoće da se istrgne iz njegovih pandža, a u lice joj sviće triumf dozrelog djela :) I ti bi htio?

ON:

Znati, da li je to vrijedno!

ONA

(hitro ustaje, boreći se s njime :) Ne! . . . Ne! . . . Bježi! Ne slušaj me . . . još si na vrijeme!

ON (hitro:)

Kad su me radi ljubavi bacili u more, ja hoću, da mu vidim i dno.

ONA

(mu se istrgla, pa dotrči do vrata na lijevu, zgrabi sa stolca svoje stvari i sve u jedan mah raskrivi se:) Pa ćeš ga vidjeti! ... Ali pusti me samo čas ...

ON

(dohrlio do nje, hrvajući se s njome, sve u jedan tren:) Ne — — — ne — — ... Ti mi bježiš — — —

ONA:

Kunem ti se! — Vidjećeš me! .... Ali! (Istrgnula se i rastvorivši vrata ugje, — ali baci mu još zadnji krik:) Kad te zazovem — dogji! (Nestane zaključavši za sobom vrata).

ON

(ostade sam, prikovan uz njezina vrata, na koja sad lupa jadikujući:) Okrutna! Zlobna! — Lažljiva, Miss Mag! ... Otvori! ... Otvori! ...

NJEZIN GLAS iz sobe:

Odmah! ... Odmah! ...

ON:

Brzo! ... Brzo! ... Srce će mi puknuti! ... Ne čuješ li ga, kako bije? ... (Lupa u taktu po vratima:) Bum! ... Bum! ... Bum! ...

NJEZIN GLAS

(iz sobe smijući se:) — Ha! ha! ... Jadno malo srce! ... Samo časak! ... Da skinem oklop! ...

ON:

Ja ću ti pomoći! Ja! . . . To je posao paža! . . . Otvori! . . . (Čuje se njezin smijeh).

ON

(uznesen, bijesan, lupne još jedanput na vrata:) Sad ćeš čuti moju osvetu! — (Ide do pianina, a viče prama vratima:) Tako ću vikati, da će sve susjedstvo dotrčati! . . . (Sjedne naglo do pianina i zapjeva bijesnim drečućim glasom prve takte kakve ulične pjesmice. Čuje se njezino pljeskanje i porugljivo povlagjivanje. On prekine:) Ah! — To ti se mili — onda čuj ovu. Stara je i dosadna kao i ti, Miss Mag! (I zapjeva punim glasom, a iskrenim talijanskim načinom kakvu salonsku „Aubade". — Nehotice se dao zavesti sam svojom uzbugjenosti, pak zapjeva svom dušom cijelu prvu strofu. Kad je svršio, — ne čuje se više ni pljeskanja iz sobe. On to ne opaža, već ustane, pa se opet zaleti na lijeva vrata i lupa i brblja, i brblja i lupa:) Jeste li čuli, Miss Mag? . . . Stara je pjesma — ali riječi su vječne! . . . Proljeće kuca na Vaša vrata! — Otvori mu, Miss Mag! . . . Otvori! . . . Vidjećeš, kako paži ljube! — Ne više kao u pjesmi — ali oni ljube — oni žive! Miss Mag! . . . Miss Mag! . . Smiluj se! (Sluša, ali nema odgovora:) Ha! ha! . . . Ti si spravna, je li? . . . Eh, znam, znam! . . . Sad je pao oklop — tvoje tijelo plamti . . . plamti! . . . Kao naš mramor u zapadu sunca! . . . Jest! Jest! . . . Vidim mu zràke, gdje probijaju zatvor! . . . Miss Mag! . . . (Hoće da silom otvori:) Ah! Ti si se zaključala, okrutnice! . . . Pa dobro! — Ja idem! . . . (Kao da plače:) I više me ne ćeš vidjeti! — Ne — ne . . . Tako se mogu žene šaliti sa starcima — ali ne sa mladošću, koja viče, koja buči, koja trpi!

(Ide hitro do kanape-a, pa uzme kapu i zobun, uvijek jadikujući, ali ne više od inada, već od pravoga gnjeva). — Ali sad

ćeš vidjeti, kako ljudi — jest, jest — pravi ljudi postupaju s koketama bez srca, bez krvi, bez živaca!... (Ide prama donjim vratima klanjajući se ironički, ali srdito:) Zbogom, Madame ili Mademoiselle!... Ko ljubi, ne čeka! . . . Sans revoir! (Stavio je ruku na ručicu od staklenih vrata, pa se još jedanput pola u šali, a pola u gnjevu poklonio lijevim vratima.) Uspomena me Vaša ne će mučiti!... Oh! Ne! . . . Rekao sam Vam u lice, ko ste! . . . A sada n-i — ni — fini! — (Naglo makne ručicom, da otvori, ali — — — i tu su vrata zaključana. Ostane zabezeknut gledajući, pa opet kuša, da ih otvori, drmajući i tiskajući ih. Zamislio se tren, pa, kao da se nečega sjetio, prasne u smijeh:) Ha! ha! ha! . . . Pogodila si, Miss Mag, da ću pobjeći! . . . Ah! . . .

(Baci opet kapu i zobun na divan, pa se zatrči do vrata lijeve sobe. Svim zanosom govori nevidljivoj ženi:) Oh! Hvala Ti, Miss Mag!... Ti hoćeš, da budeš moja!... Oh!... Prosti! . . . A što ćeš! . . . More me izbacilo pred tvoja vrata, — pa ne znam, kako se više govori na svijetu, a tako sam žedan milovanja! . . . Je li? — Ti se više ne ljutiš, draga, lijepa, mila moja Miss Mag!

(On sluša, pa lupa, pa opet sluša:) — Ne odgovara niko! Ne miče se niko! . . . (Prisluškuje.) Sve tiho! . . . (Zatrči se do srednjih vrata, hoće da ih otvori, pa opet lupa, opet zove:) Miss Mag!

(Ništa. Muk bez jeke, bez odziva. Ostane naslonjen na srednja vrata. Umuknuo je i on — a tupo gleda sve na okolo. To je samo čas, — onda se strese, progje rukama preko lica, kao da se budi. Njegova usta nemaju više zvuka, ali sve lice, sve tijelo mladića pita nijemo: — *„Što je to?“* — Pa opet ne nalazi ništa u glavi, da mu to rastumači. Mahne rukom po vazduhu — kao da veli: *„Proklete žene!“* — i progje gore dole po sobi mrmljajući, a blijed je od jeda:) Ne! . . . Ne! . . . To je odviše ludo! . . . Kakve su to šale!

(Kao da mu je došlo nešto u pamet. Trkne do prozora, hitro rastvori „stores“, otvori stakla i pogleda dole, gore — na sve strane:)

Perivoj! ... Kao usred šume! ... A četvrti kat! ... Nigdje traga ni kuće, ni ljudi! ... Ne mogu ni zvati u pomoć! ...

(Zatvara prozor. Vraća se u sobu, gnjevan i nemiran:) Da!... Htjela mi se narugati!... Kazniti dječarca, koji hoće da ljubi kao muž ... Ha! ... Misli, da ću se prestrašiti! ... Oh! ... Kako se varaš! ... Vidio sam i gorih oluja — nego li je ova tvoja glupa — — da, da, Miss Mag, glupa djetinjska šala! (Sjedne na divan:) Ala si se prevarila! ... Vidjećemo, ko će se na koncu smijati! ... (Pruža se na divan:) Ja imam vremena, da čekam, Miss Mag! ... Laku noć! ... I tako je u tome Vašemu gnjusnome Londonu uvijek noć! ... Baš mi je drago! — Krasna soba — izvrstan divan — a noćas nijesam oka zatvorio. Na brodu se uvijek bdije i trudi, draga moja Miss Mag! ... Zato hvala ti, lijepa gospo! ... Milosrdnija si, nego li izgledaš! ... Good night, my Dear! ...

(Legne naj prije na legja, pa se posve mirno obrne na desno. Traži dobar namještaj — pjevucka i napokon stavlja lice, gdje mu je prikladnije. Ali jedva se dotaknuo tog mjesta, prene se, podigne se na pola, pogleda tamni ćilim ispod glave, a rukom progje preko desnog obraza:) Oh! ... Što je to? ...

(Pogleda u dlan, trgne se još jače, sjedne, a rukom progje, gdje je ležao, i pogleda u dlan, a neizmjerno mu čudo ukoči lice. Muklo zahropi:) KRV!

(Njuši u dlan, — izvadi rubac, — očisti ruku, — pogleda i u rubac, pa opet jedan gluhi vapaj:) KRV!

(Ustane naglo i dotrča do sred pozornice. Zaustavio se, oči mu se rastvorile, a ruku zabo u kose i gleda — na okolo, — gore, dole, nijem, blijed, gluh, zavučen sam u sebe, da nagje smisao, riječ, slovo, koje bi mu odgonenulo tu groznu tajnu. Njegova su se usta osušila, nešto ga davi u grlu, krv mu je sašla u prste... Slika nemira u slutnjama bez kraja i bez imena. — Ali mornar je vidio mnogo crnih noći i on zna, da tu čovjek mora da ostane miran, tvrd, i da gleda smrti u oči. Sad govori glasno, da čuje u tmini, koja ga okružuje, nečiji glas:) Čemu? —

(Pauza). Ne! . . . Ne! . . . Ja sam uzbugjen! . . . Ja sam poludio! . . . Moram se micati — govoriti, vikati! To sve nije istina! . . . Sanjam! . . . Sanjam! . . . (Zaustavio se mahom. Sluša. — *Muk i ništa nego muk! — A to je gore nego sve.* — Koža mu se naježila. Razgledavajući na okolo očima, u kojima probija sjen ludila:)

Nešto je tu! . . . Jest . . . Jest! . . . Sad sam oćutio . . . Prošlo mi je tijelom. — Da! — Kao da neko bulji u mene . . . Poznam to! — Jest! . . . Jest! — Nešto u mene gleda, nešto je tu. — (Približi se polako divanu, kao prema drijemajućoj zvijeri, pa rukom traži na ćilimu trag krvi. Za sebe, slijedeći svaki dodir:)

Eto! . . . Naj prije na dušeku . . . pa, gdje? Gdje! . . . Ah! . . . Evo — i ovdje i ovdje . . . slijedi . . . slazi . . . slazi — — (Prignuo se, pa je kleknuo — a rukom i okom slijedi tragove: —) Eto, tekla je dole. (Zagledao se u pod:) — I na podu! Ali tu je neko izbrisao — — ne — ne! — Ali . . . i tu opet jedna kaplja — još jedna — dvije — (Prignuo se četveronoške na pod, pa traži i slijedi:)

Kao da se izvor osušio . . . Ah! . . . Eto — nešto — ispod divana . . . (Stavlja ruku ispod volana — nešto — je našao, — hoće da istrgne, — ali to se zabolo, nešto čvrsto drži, — on vuče ispod kanapea — pa izvuče — suncokret, što ga grčevito drži prebijela muška ruka. — Jedan užasan vrisak i on skoči i zatrči se, teturajući do pianina. Tu se zaustavi i mahnitim očima gleda onaj cvijet u onoj ruci:) Ah! . . . To je! . . . To, što je na mene vrebalo . . . sunčani cvijet u ruci sakrivena čovjeka . . . (Vičući prama ruci u paroksizmu živaca:)

Ustanite! . . . Izagjite! . . . Šala je uspjela! . . . Smijaćete se kasnije! . . . Da, da! — Pao sam žrtvom Vaših divljih starih engleskih šala! . . . Priznajem! . . . Kažnjen sam, što sam udvarao Vašim ženama bez srca . . . Ako Vam je pak do novca —

— ili do života — evo me! . . . Orobite me! . . . Ubijte me! . . . Ubijte me! . . ! (U grčevima srca i živaca vičući i lamajući rukama, lupajući nogama:)

Ali ustanite! . . . Izagjite! . . . Ne vidite li, da me crno oko toga cvijeta začaralo?! Da ću poluditi!! . . . Dignite se! — Ah! . . . (Iznemogao srušio se u fotelj do pianina i sakrio rukama lice. Veliki muk u sobi. Samo on ječi — a do malo prestane. — Polako spušta ruke i otkriva lice. Oko mu odma zapne u cvijet. Razbor mu se povratio. Strese se i ustane hitro. Naumice korakne prama cvijetu raširenim pogledom i govori za sebe, tiho, sablasno, zaustavljajući se kad i kad — a kušajući uvijek, ne dohodi li otkle kogod:)

Ne miče se dakle?! To bi značilo? . . . (Kao da mu je u glavu uljezlo nešto strahovito:) Ne! . . . Ne! . . . Ne može biti! . . . Ali tad je! . . . (Nemirno, ali hitro i muževno zaleti se do one ruke, klekne do nje, počne je pipati, pak vući:) Hladna kao mramor! Tu ne bije ništa! . . . Čovjek onesviješćen?! (Izvukao je ispod kanape-a mrtvo tijelo mlada čovjeka. Hitro se baci na nj, razgleda mu lice, stavi mu glavu na srce, ugleda ranu na prsima, dokle istina brizne u cijeloj svojoj grozoti:) Mrtav! . . .

(Jednim je skokom ustao. Blijed je kao onaj mrtvac, ali miran i svijestan svog udesa:)

A ja!? Sam s njime! . . . (Kao da je ugledao veliko svijetlo pred sobom i u sebi:) Ah! . . . Ulovljen! . . . A ona me zatvorila — Zašto? . . . Da budem ja pred svijetom njegov ubojica! . . . Zato! . . . Zato! . . . Oh, gade!!! — Ali varaš se! — Ne ćeš me imati živa!... Ne! . . . Sve, samo ne umrijeti ludo, glupo — kao štakor u stupici! . . . To ne! . . .

(Hoće da se zatrči do prozora, a zagleda se za čas u mrtvaca).

I ti, jadniče, pao si šakom punom sunčanih zraka! Oh! . . . Tako mi Boga! . . . Jaoh si ga njoj, ako je sastanem! . . . Ali sada — brzo! Brzo! . . . (On trči, on se vrti — jadan po sobi, uprav kao mali ulovljen miš u stupici:)

Kamo ?... Kamo ?... A spasenje mora da je tu, — jer inače ne bi bilo Božje pravde! — Ali gdje ?... Gdje ?... (Došao je do staklenih vrata; drma ih, razgleda ih, viri kroz ključanicu :) Ključ je u bravi! Ali kako ? . . . Otkle ! . . .

(Mukli krik. Vidio je trak spasenja :) Ah ! . . . Ja lugjak ! . . . Zaboravio ! . . . (Jednim snažnim udarcem šake razbije staklo na vratima. On se ranio, ruka krvari, — to ne smeta ! On provuče svu ruku kroz razbijeno staklo, — eno dotaknuo se ključanice — odvrće ga, odvrnuo ga je — eno — on je otvorio — vrata. Blijesak radosti i zadušeni jauk.

A sad on više ne govori, već radi za spasenje. Samo njegovo lice izrazuje sav vihor, što mu dušom i tijelom hara.

Dotrčao je do mrtvaca, — iščupao mu je cvijet iz ruke i turnuo ga u njedra, da se spomene ! — Jednim kretom pritegne ćilim s divana i svali ga na mrtvo tijelo. Zgrabi svoj zobun i navuče ga, — svoju kapu i zabode je na glavu. Spomene se ranjene ruke, — pa izvadi rubac, zaveže ranu i turne je u džep. Tihim koracima došuljao se do vrata i već hoće da izagje, ali pričini mu se, da čuje korake. Protrne i zaustavi se. — Ne, ne . . . to je krv, što mu u žilama lupa. — Ne, nije niko ! — Popravlja na sebi odijelo — stavlja opet kapu na hero. On mora sad na ulicu, da izgleda kao prije : mornar na dopustu, — mornar, koji traži zabave. Baci još jedan veliki pogled sve okolo na okolo, da to ne zaboravi ni do sudnjega dana ! — Otvorio je vrata. Prisluškuje, — pa kriomice kao čovjek, koji ne će da nekoga probudi, izlazi polako, polako . . . Samo još jedan pogled u visinu, — samo još jednu riječ, u kojoj je svemir veselja i harnosti :)

Spasen ! . . .

(Jednim mahom zatvori vrata — i sve iščezne. — Potpuna tmina. — Vizija je nestala).

KONAC DRUGOGA KRILA.

TREĆE KRILO TRIPTYHONA.

MetelwinDigital LIBRARY

Crni Velarium sanjarije nestaje s očiju gledalaca istom brzinom, kojom se nesmiljena spomen stvorila u duši Vitale Malipiera.

Bila je to časovita pomrčina osjećaja sugestijom jedne misli, jedne pojave, — a kad je moć evokacije malaksala, eto noćne slave Mletaka, da ga osvijesti.

Kroz potamnjele porfirske stupove orijentalnoga sna vizantijskih pobjeda sada bukti ždrijelo crljenoga požara Canal Granda.

Plamenita bujica liže noge mrkim palačama i baca im odozdo kruti žar nekakve orijaške, nenaravne, pozorišne rasvjete.

Nebo se u tolikoj šari ognja smrknulo, a mjesec kao prestrašen razapeo zelenkasto fosforsko jedarce i zaplovio dalje nepomičnom pučinom tišine i tajne nebesa.

Sva je slika pozornice ostala fiksirana kao na koncu prvoga krila Triptyhona, i to uprav u onome času apoteoškoga ritma mletačkih platonskih triumfa, kad su bogovi novog Olimpa počeli slaziti sa gozbâ, koje ne će ni jedan Veronese da ovjekovječi.

VITALE MALIPIERO

(drži se još grčevito prijatelja Candiana. On je nepomičan, zatvorenih očiju, stisnutih usnica, — ali se već iz dubina oživjelih uspomena penje daleki posmijeh, — znak života, što malo po malo razgaljuje lica i razvezuje ukočeno tijelo).

CANDIANO

(u strahu, ali tiho, diskretno, da niko ne opazi ni geste, ni čuvstva, što ne spadaju u carstvo „dressa :) Vitale ! . . . Vitale ! . . . Što ti je ? . . . Zašto mučiš ? Govori ! . . .

VITALE

(otvorio je oči i razvezao zgrčene ruke, pa, kao da će koraknuti za vizijom, što iščezava :) Ah ! . . . Vidio sam ! . . .

CANDIANO

(vedriji, jer je sve prošlo, a nije niko ni opazio :) Bogu hvala! . . . Ali, dragi moj . . . ti se moraš liječiti! To ti je ostalo još od djetinjstva! . . .

VITALE

(prošao je hitro rukama preko lica, pa gleda oko sebe. Ne pazeći na Candiana:) Jest! . . . (Kao da je tek ugledao Candiana:) Tako je bilo! Da znaš, kakvu si mi ljubav učinio! . .

CANDIANO:

Ja?! . . .

VITALE:

Ne čudi se, da si bio jednom u životu i konopac, na kome sam privezao svoju dušu, da promjerim svu dubinu morsku . . .

CANDIANO (neustrpljivo:)

Oh! . . . Hoćemo li opet?! . . . Ti prokleti Malipierovi živci!

VITALE

(uzme ga za ruku, pa mu gleda u lice:) Dršćem li?

CANDIANO:

Nepojmljivo! . . . Kad te ovako iz blizine gledam, — čini mi se — ne znam — kao da nijesi živi stvor!

VITALE

(uzeo ga pod ruku, pak progje jedanput pozornicom:) A ko ti kaže, da nijesam? . . . . Stvorile su mene i tebe i sve nas mašte i nagoni vijekova, koji još žive tako sopstvenim životom u nama, da mi u tome vrzinu kolu aveti ne nalazimo — ne osjećamo ni sami

sebe! . . . Jesam li to ja — ili jedan od onih, koji su se vratili i ušuljali u moju dušu? . . . chi lo sà? . . . (Jedan lakaj približio se Candianu, pa nešto šapće i ode).

CANDIANO (uzrujan:)

A sad ćeš pak ti biti meni konopac! . . . I te kakav! . . . Usluga za uslugu! Caro mio! . . . Htio ili ne htio, valja da te prikažem našemu naj skupljemu gostu — onoj kraljici bez kraljevstva! . . .

VITALE (smiješeći se:)

Da joj pak uračunaš hiljadu lira više zato, što si joj pokazao dužda s krilima! . . .

CANDIANO:

Rugaj se . . . rugaj . . . Lasno tebi! — Doletio — odletio! . . . Ali dandanas: „Les affaires sont" . . .

VITALE:

. . . les reines! . . . (Smiju se).

(Candiano ide za čas na dno, da govori sa slugama. Gosti slaze s obiju skalinata. Crni frakovi, dijamanti, dijademi, aigrette, biseri i t. d. i t. d. Grupe rafinirane elegancije. Šetaju se, zalaze ispod stupova, gube se u plamen, što bukti Mlecima — i još uvijek slaze i slaze. Orkestar će gore svršiti, kad izagje zadnja, — kraljica. Iz daljine odjekuju druge muzike, pjesme. Žamor razgovora. Candiano pozdravlja mnoge, — a svima je on nehotice domaćin.)

VITALE

(je došao do svoga prijašnjega mjesta, našao je cvijet, što mu pade s ruku, uzme ga, zagleda za čas u nj, pa ga mirno zabode opet u vazu. Zove:)
Candiano!

CANDIANO

(se riješio gostiju i dohrlio do njega:) Evo je! . . . Dolazi! . . .

VITALE

(okrenuo se naglo prama Candianu :) Čiji je ovaj. cvijet ?

CANDIANO

(nehotice sa smiješkom :) Nuti ! . . . Nuti ! . . . Tu quoque ? ! . . .

VITALE :

Što ?

CANDIANO :

Da što drugo, — nego da si valjda i ti zaljubljen u nju ?

VITALE :

U koga ?

CANDIANO :

U onu, koja upaljuje putnicima taj svjetionik, da nagju ulaz u luku sreće !

VITALE :

Što znače te ostarjele retoričke figure ?

CANDIANO :

Znače, da se ne bih začudio, kao bi se i ti, u ovo tajnovitih osam dana, što si se sakrivao od nas, zaljubio kao i svi mi u divnu, eteričnu, božanstvenu i — entre nous soit dit ! — enigmatičku groficu Evdoksiju Jekarinskaju, ženu Ekscelencije Ivana Vladimirovića . . .

VITALE :

A muž ? . . . Gdje je ? . .

CANDIANO :

Živ i zdrav, tamo gore, gdje pije i karta se, karta se i pije . . .

VITALE

(zamislio se i umuknuo).

CANDIANO (fino :)

U ostalom, ako hoćeš saznati štogod — pitaj onaj cvijet! . . Kažu, da se vrti za suncem. — Donekle praktično i neukusno, ali vrlo moderno svojstvo, je li? . . . A sada, molim te, osvijesti se . . . miči se . . . pomozi mi! . . . (Smiješkom ali uzrujano :) Na zemlji si — razumiješ li? . . . (Okrenuo se i ugledao kraljicu od Golconde, koja slazi sa suitom i dolazi u Hall. Candiano ide joj hitro u susret). Oh! Vôtre Majesté! . . .

VITALE

(ostao je na istome mjestu, zamišljen Za sebe:) A da nije ona?

KRALJICA OD GOLCONDE

(okružena frakovima, plastronima, ćelavim glavama, monoklima prolazi kroz redove gostiju, koji su zaostali i navrvili, da je vide, da joj se poklone i da je — ogovaraju. Lijepa je to žena u 48-oj godini, nepravilna, ali pikantna lica, — obučena od Paquina, emaillirana od Henga, ondulirana od Duroziera, a dekoltirana — od same sebe. A to znači — nešto! Da nju slučaj, prije četvrt stoljeća, ne dovede do prijestolja, — bila bi učinila izvrsnu glumačku karijeru. Ali ovako, običaji dvora spojeni s neobuzdanom impulzivnošću njezina temperamenta, stvoriše od nje jedan od najzanimivijih tipova modernih kraljevskih „nevroza".

Evropa joj je dužna nekoliko časova zabave, a pisci nekoliko sočnih situacija, zbog čestih joj pustolovina i fantastičkih „pomutnja pojmova" u ljubavnim aferama. Sad je ostarjela, odebljala i dala se u duhu XX. stoljeća, ne molitvama već sretnim bankovnim

spekulacijama. Svoju uvijek egzuberantnu sentimentalnost svela je na oficijelnu pratnju baruna Van der Noot — kako zli jezici kažu, svoga bivšega masseura! — i na slučajne flirtove po Monstre-Hotelima, u koje je mudro uložila svoje kraljevski prištegjene kapitale.

Ona govori glasno, prividno dobroćudno, — ali ispod naumične buržoaske debljine tona i prozaičnosti ideja pucketa često bič nemilosrdnoga sarkazma uz hrepet karnevalskih zvončića. Ovoj svojoj humorističnoj žici, u strahovitoj i odviše vidljivoj hotimičnoj iskrenosti, mora da zahvali, da je njezini okrunjeni zetovi i unuci drže daleko od svojih prestolnica.

Kraljica ide prama Candianu, glasom jutarnje paradne trublje, a srdačnim kretom ruke, koju on dubokim poklonom poljubi:) Ah! . . . drago mi Vas je vidjeti, Serenissimo Signor Doge Pietro Alvise Candiano XIV! . . .

CANDIANO

(koji je vrlo dobro pozna, pokazuje komičnom gestom, da se je boji:) Jao! Madame! . . . Taj potpuni naslov znači, da je moja dobra kraljica nečim nezadovoljna?

KRALJICA

(uvijek šaljivo, ali užasno iskreno, a u isti je mah opazila i novo lice Vitale Malipiera, pa dokle ukorava Candiana, gleda zlatnim lorgnonom mladića:) Kako ne bih?! — Treći put u tjednu: „Mouton rôti — sauce tartare!“ — Mislite li, da sam na dvoru moga zeta od Samarkande, gdje se barem pet puta u sedmici jede — „Porc rôti — avec choucroute“ — jer su tobože svinje i kiselo zelje narodni produkti, a Dvor mora — (birokratskim tonom u persiflaži) — da prednjači unapregjivanjem domaće industrije, domaće znanosti i t. d. i t. d. . . . i domaćih svinja . . . (Bučno se smije, a njezina se pratnja smeteno smiješi).

BARUN VAN DER NOOT

(orijaš, valjda negda kakav tambur-major ili atlet, — s velikom crvenkastom bradom à la Leopold, malim nosom i pretjerano odlič-

nim frakom — tip izmegju maitre d' hotela i komornika, — približio se Veličanstvu držeći objema rukama sjajnu „sortie de bal", koju je do sad nosio ispod ruke. Devotno se pokloni, pa tiho govori. Razumije se, da je ta kretnja i opaska, što slijedi, ugovoreni znak, da Veličanstvo ne bi govorilo tako — dekoltirano :) — Čini mi se, da je ovdje propuh, Veličanstvo!

KRALJICA

(se smije s Candianom, koketira s Vitale-jom, a mahne rukom barunu ne pogledavši ga:) — Prerano, barune! — (Barun se duboko pokloni i povuče u krug dvorske pratnje).

CANDIANO

(konfidencijalnom veselosti i finom ironijom :) Budite uvjereni, Veličanstvo, da u velike žalim, ali ja ću odmah izviditi — providiti . . .

KRALJICA (naglo:)

Otkada ste, molim Vas, Candiano, kandidat ministarskih stolica?

CANDIANO (komičnim strahom :)

Ja?

KRALJICA :

Jer ste sad imali upravo glas i ton bivših mojih Ekscelencija. Kad su mi oni govorili, da će „izviditi i providiti", onda sam pozitivno znala, da ne će učiniti ni jedno ni drugo.

(Ona sve to brblja, brblja, a ipak se približila Vitalu, pa ga promatra ni da je u Muzeju pred kakvom slikom. Vitale se poklonio :) Novo lice?! . . . Mlečić?! . . . „Nepoznati mladić" — naslikao Mazzola — ili Antonello da Messina — Museo Correr! . . . (Obrne se sa smiješkom prama Candianu :) Okladila bih se, da je ovo novi flirt naše „božanske" grofice! . . .

CANDIANO

(se zaleti, da govor ne sklizne dublje, ali prekasno, jer ona već kraljevskom nonšalansom siječe makove glave društvenih obzira:) Oprostite, Madame, — ali ovo je naš . . .

KRALJICA

(ne sluša Candiana, već nastavlja govoriti Vitalu, kao da ga odavna pozna:) I pravo imate, mladiću! Ljepših ramena nije imala ni Leda! . . . Samo pazite! — Odviše Vas je „labuda“. — Uprav sam joj sinoć rekla: Ali, draga grofice, Vi mora da imate poseban sistem! . . . To je moderno i dosadno — ali tako je! . . . Sve je sad na svijetu: sistem! . . . — Ja ga, Bogu hvala, više ne trebam, — ali ipak uvijek je korisno, pa i sa higijenskoga gledišta, da znamo, što grofica čini, da svi muškarci, kad nju vide, izgledaju odma kao mački mjeseca, čini, mi se, februara . . . ako nije marta . . .

BARUN VAN DER NOOT

(ipak se odlučio, da je prekine, pa joj se približio i, naklonivši se, tiho joj veli:) Veličanstvo! Ovo nije onaj mladi Rus, što sad udvara grofici . . .

KRALJICA

(se naglo okrene prama Vitalu, pogleda ga, pa isto glasno, bezobzirno nadodaje:) — Ako ne udvara sad — udvarat će kasnije! (Prama Candianu:) Eto, Serenissimo Doge, opet mala neprilika, — jer mi zaboravljate predstaviti goste, koji mi se svigjaju. (Gledajući nešto odviše konfidencijalno Vitala:) A ovaj mi se svigja! . . .

CANDIANO (smiješeći se:)

Dopustite dakle, Veličanstvo, da Vam se pokloni sada moj rogjak, knez Vitale Partecipazio-Malipiero.

KRALJICA (začugjeno:)

Oh! Oh! . . . Još jedan Dužd! . . .

CANDIANO:

Nekada, — ali sada nešto malo . . . više! . . . Moj je rogjak na ime naš prvi aviatičar, — glasoviti „champion“ svijeta u „rekordu“ aeroplana oko Afrike.

KRALJICA

(je pred takovim anakronizmom naslova i zvanja ostala faktično zabezeknuta. Komičnom smetnjom gleda Vitala, pak Candiana, pak svoju pratnju:) Ovo je dijete: Dužd i aviatičar! . . . A sad recite mi Vi, moja gospodo, može li jedna jadna kraljica iz prošloga vijeka, odgojena mudrim tradicionalnim upitima: „Jeste li oženjeni?“ „Imate li djece?“ „Jesu li kod Vas rodile jabuke? . . . i t. d. i t. d. — može li, velim, u ovakom ekstravagantnom slučaju da kaže išta drugo, nego li jednu ludu, ali ipak jedinu prikladnu frazu: „Tako mladi, pa već letite?“ (Veselost sviju).

VITALE

(se razvedrio u tolikoj šali i poljubio ruku kraljici:) Samo djeca, Veličanstvo, idu uprav u raj! . . .

KRALJICA

(promatrajući ga vrlo blizu, uvijek na pola šaljivo:) Ah! Dakle tako izgledaju ti novi Ikari! . . . Čudno! . . . Čudno! . . . Lijepi ste, — da bi Vas i žena zavoljela — ali nešto Vam fali! . . . Ne znam! . . . Nešto je čudno u tome djetinjskome licu! . . . Oči! — Usta! — — Da! — Da! . . . Kao da nemate srca.

VITALE (smiješeći se:)

Pogodili ste, Veličanstvo, samo što mi ne smijemo, da ga imamo!

KRALJICA:

Razumijem! . . . Razumijem! . . . Vi ljubite onu drugu . . . „Gospogju Smrt!“ — „Madame la Mort“ — ispija srce Vama baš kao naša lijepa grofica svojim flirtima . . .

CANDIANO

(koji se razgovarao s barunom, na znak ovoga približuje se kraljici:) „Serenata“ čeka, da se Vaše Veličanstvo prikaže...

KRALJICA (lukavo:)

Razumijem!... Razumijem!... Ha!... Ha!... Odmah ću svršiti! (Vitalu:) Eto vidite! — Svi se boje moga jezika! A što bi bilo, da ga nemam? — Na svaki način on vrijedi upravo koliko sva vojska moga gospodina zeta.

VITALE

(nehotice, jer mu je radoznalost prejaka:) Vaše Veličanstvo ne voli groficu?

CANDIANO

(zgraža se, pak tiho:) — Ali! . . . Vitale! . . .

KRALJICA

(grohotom se smije Candianu:) Vigji ti maloga! Kako je pogodio! Vidi se, da gleda ljude à vol d' oiseau... (Vitalu, drugim, naravnim odrješitim tonom:) Da, mladiću moj, — pa makar me pogledi prijatelja Candiana i moje kraljevske pratnje hoće da prožderu, — kažem Vam: pogodili ste! — Jest! — Ne volim groficu — jer ne volim tajne! Ne volim žene, koje ubijaju veselje svojih ljubavnika! . . . Prave, lijepe božje životinje čine sve — pred svima — i u radosti. A ona? . . . Ja znam, ko joj je muž, — ali ne znam, kako je došla

do milijuna toga muža. — Znam, da se rodila u Londonu . . .

VITALE (nehotice naglo :)

U Londonu . . .

KRALJICA :

. . . otac joj je prodavao perzijske ćilime u Straford Streetu, — a majka došla od onamo . . . znate . . . kako se ono zove . . . Mozaici, eunusi, otrov, jedna nit svile oko vrata, i zadušen si, jedan cvijet i . . .

VITALE :

Mrtav si !

KRALJICA

(tražeći uvijek ironički ono, što dobro zna :) Da, da ! . . ta Vi znate . . . komad Sardoua — slike Klimta. (Slavodobitno :) Ah ! . . . Jest ! . . . Carigrad ! . . . (Stavlja lorgnon i gleda na pola šaljivo, ali oštro Vitala :) Eto, — zato sam se prestrašila za Vas, da ste i Vi njezin flirt ! — Jer imate iste oči onoga drugoga . . .

BARUN VAN DER NOOT

(približuje se vrlo ceremonijozno, ali i vrlo odlučno, pa joj pokriva ramena „sortie-om" :) Vaše će se Veličanstvo prehladiti ! . . .

KRALJICA

(šaljivo, a zaogrnuvši se udobno :) Hvala, barune ! I tako je audiencija svršila . . . Samo još da kažem krilatome Duždu, da i njegove oči gledaju nešto, što iz daleka dolazi, a ima i usta tužna i zla — što sam opazila kod ljudi, koji boluju od neprobavljene neharnosti. Zato moram da se ispričam, što sam mislila, da —

(pokazujući šaljivo na Vitala) — ovaj pozna groficu — a onaj drugi Madame la Mort! Doista kao da su te dvije dame vrlo slične jedna drugoj — kad im i flirtovi tako izmegju sebe naliče. (Prama Vitalu, ljubazno, a podrugljivo :) A sada, kad sam rekla ono, što sam htjela reći, čujte još ovu: — Vi se, mladiću moj, ne ćete moći riješiti ove kraljice „Vieux jeu" — dokle joj ne pokažete Vaša krila! . . . (Candianu zlobno i fino :) Mi smo, kneže, još iz onoga doba, kad su se krila pokazivala samo u četiri oka. (Prema Vitalu :) — Naša su ipak, mladiću moj, imala jednu prednost, a ta je, da ih je svaki nosio uvijek uza se, — u srcu — bien entendu! — a letjeli smo, je li Candiano! ? . . . Letjeli! . . . (Smiješeći se nakloni se svima, pravim veličanstvom :) Bon soir, messieurs! Otpuštam Vas u milosti! Druga kraljica, mnogo zabavnija od mene — „Sa Majestè la Serenata" dolazi! (Candianu :) Kneže, Vašu ruku! — I ne zaboravite, da ne volim nacionalnih menu-a . . . (Uhvatila se njegove ruke, a pruža Vitalu drugu, koju on cjeliva :) Do sutra, mon Prince de l' Air! Spomenite se, da sam „Vieux jeu" — ja se vozim još u automobilu; želim, da dogjete sutra u 3 sata sa mnom. (Ugledala je nekoga, što dolazi s lijeve, pa hitro i tiho :) A propos! . . . Eno vam ga! — Sad recite Vi, ne izgleda li kao da je i on ljubavnik one crne Dame, s kojom Vi putujete pod oblake? . . . (Obrnula se ispod ruke Candiana i ugledala carsku počast, što joj je Candiano priredio :) Ah! — Kolossal — kako bi rekao dragi moj zet od Samarkande.

CANDIANO (galantno :)

Tako prima „La Serenissima" svoje prijatelje, vladare!

KRALJICA

(veselo, a bez obzira:) Hvala, Dužde! Samo pazite, da ne platim ja rasvjetu — kao što su je plaćali oni! (Smijući se ulazi u slavu Serenate. — Od onog časa, otkad je barun zagrnuo kraljicu, lakaji su na Candianov znak sašli svi sa skalinate i poredali se u dva krila, kuda će kraljica proći. Dvojica zastriješe crveni baršun na mramorni pod, sve do mora, a četvorica, u historičkim crvenim odorama i bijelim perukama duždevih vremena, nose upaljene velike voštane duplijere sa srebrnim ručicama i namjeste se s obiju strana skalina, gdje pristaju gondole. — Počast je to starih vremena, kad su duždevi izlazili u vladarske posjete. — Čim je kraljica ispod ruke Candiana stupila u potrijemak, sve navrví za njome. U isti čas odletješe s druge obale rakete, — znak, da Serenata dolazi. U buri vike, pjevanja, smijeha, čuje se ispred hotela i klicanje: „Evviva la Regina!" — Kraljica se nakloni mnoštvu, a nasmiješi lukavo Candianu — pak obojica iščeznuše u novome sunčanom požaru, što dolazi s lijeve strane morem i sve ostale iskre i zvijezde proždire. — Za čas je i to noćno sunce — tu!

Ogromna splav u liku historičkog „Bučintora" prolazi sva u plamenu svjetiljaka, lampiona, žarulja, bakalja vihrom orkestra i zborova kao san svjetla i slave onom istom „Via triumphalis", na očigled istih klasičnih profila, kuda su plovile Ticijanske apoteoze imperatorskih slavodobića gorde mletačke republike. A da san bude zavodniji i varaviji, eno na krmi Bučintora uzdignuto prijestolje, na kome sjedi u bljesku hiljada zvijezda — V e n e c i j a.

U duždevu plaštu, sa zlatnim carskim rogom na glavi, djevojka mletačkoga puka, lijepa kao slavne joj sestre na oltarima — lebdi u orgiji plamena i veselja. Na licu joj isto čudo blage, a blijede sjete vrtoglavne moći Veronezove K r a l j i c e M o r a, — a niz ramena isti valovi žeženo zlatnih kosa, koje obmamiše i zadaviše snagu poznijih pokoljenja Lepantskoga lava.

Plameni zanosa, plameni vatre, plameni harmonije, — spojiše se u jedan val svih jeka, svih bujica, što plove, ječe i pale obalama mramora i zlata. Niko ne misli, da je taj san ognja tek ljetna zabava ili noćna predstava. — Nad velikim gradom lebdi sjen historije svaki put, kad živa, nemirna krv Mletačkoga puka zajauče ili zapjeva u očigled živih trofeja vizantskih, jeruzolimskih,

peloponeških pobjeda. — Svaka je noć u Mlecima ona ista noć, što začara Petrarku, Tassa, Aretina, Byrona, Goethea, Musseta, Wagnera; — svako plavo jutro, svaki zapad je onaj isti, što čeka Orseole, Dandole, Michiele, Morosine, Mocenige, da na purpurnim galijama donesu ključeve, krune i plijen, čime da obrane, da ovjenčaju i da nakite — ž e n u — koju ljubljahu svi svetinjom majke, vjernošću supruge, požudom ljubavnice — V e n e c i j u.

I zato, kada se SAN MLETAČKE NOĆI — svim svojim plamenima i svim svojim pjesmama po Canal Grandu razvija, — nema srca, da ne zaklikće — nema duše, da ne zaplače.

Samo jedan je u tolikoj radosti nosio u sebi svu gluhu tminu sjevernih noći bez jeka i bez zvijezda: GOLJUKOV.

Žar Mletačkih Saturnalija bješe privabio sve goste Monstre Palaca Hotela u povorci Bučintora. — Samo ON lutaše, bježaše daleko od vrućega daha razgaljene noći, da se najedanput nagje izgubljen, sam u nijemome sjaju zapuštenog Halla.

Ni gola vrlet nije tako pusta, kao što je sada njemu taj mramorni Vestibul na očigled fantastičke „lanterne magiche, — koja se niže u porfirnom okviru Candianova vizantinskog stupovlja. — Tupim izražajem zaokruži on svu tu blistavu tišinu, pak umoran, shrvan svali se u fotelj, sakrivši rukama lice. Niko ga ne vidje osim Vitale Malipiera, komu ga bješe kraljica pokazala.

Čarobni doziv Mletačke noći nije imao više vlasti ni nad njime. Drugačije su misli, drugačije borbe vukle Malipiera, da uhodi bezimeni bol čovjeka, što se tu pred njime savijao u pandžama neke tajne nesmiljene moći.

Dokle pjesma ljubavi i zaboravi prolazi vjetrom požude raspaljenim gradom, — on čeka — on vreba — — — — i eto — — — — gledajte! . . . Licem Vitale-a prolebdi sjen onog istog užasa, što mu jednog sivog maglovitog jutra u maloj sivoj londonskoj sobici sledi u žilama krv i grčem ludila mozag mu savi. Kad je zažareno prijestolje Venecije doprlo do sredine rastvorenog Halla,

ONA

se pojavi bez vela, bez plašta, kao ona ljetna noć bez tmine. Ona dolazi s lijeve i odma ugleda onoga, koga je bludeći tražila. Vitaleova se magla jednim mahom raskine u zrakama svjetla i istine. Odsijev požude, što razgali njezino lice, kad ugleda Goljukova, — njegov pridušeni strastveni usklik, kad se tajanstvenim dozivom njezinih zjenica podigne i blijed od ljubavi i želje dohrli do nje

— bješe u Vitale-ovu spominjanju baklja prodirnija i jasnija od svih požara one noćne slave. — „Ona je!“ — klikću nijeme Vitaleove usne, I tada, kao stari ribar, koji jednim kretom ruke zamahne mrežom i baci je s obale na ugledani plijen, pak se hitro odalečuje vukući sa sobom konopac, e da duljim, zategnutijim potezom pobere sve zagrnutó dno, — — Vitale se odšulja držeći u ruci nit, kojom bješe dohvatio i privezao osvetu svoju. — Ono dvoje ne osjetiše zamke, niti ne opaziše lovca. — Da je ko prošao onuda, vidio bi tek par ljudi, što se usred rastvorenog Halla pred ognjem Serenate sastalo, pozdravilo i porazgovorilo. Ali ono, što se u malim jedva osjetljivim kretnjama i glasovima megju njima zbiva, — — jesu tek daleki bljeskovi na ljetnjem, usijanom obzorju. — Oluje haraju, gdje oko ljudsko ne dopire. — Jedva se prsti njegove ruke, kao klupko razvezanih zmija, polako penju živim mramorom golih lakata, — a oči se ljube — oči se svlače — oči se dave od neizuštenijeh riječi i od nezasićenijeh požuda.

Serenata prolazi u povlaci zvijezda i pjesama, što trepte nedoglednom povorkom gondola, koje mami isti plamen, isti čar. Za njim odletješe i stranci i služba, — sve, što je dosad vrvilo na potrijemku. Noć proguta sve.

Pustoš, stvorena u tome orkanu zvukova i plamena okolo ono dvoje ljudi, ukočenih u svojoj bijedi, — potpuna je.

Tako se u valovima razmahane morine iznenada stvori mali okrug zategnute, svilene tišine, na koju rekao bih, da je stupila nevidljiva noga O n o g a, što utiša valove ljudima slabe vjere.

Kad i kada kane iz ustiju one dvojice jedno slovo, jedna riječ. — Jedva čuješ pljusak tih kamičaka, što padaju sa hridi u gluho dno njihovih duša.

ONA:

Ljubavi!

GOLJUKOV:

Ti! . . . Ti . . .

ONA:

Tvoja!

GOLJUKOV:

Do vijeka? (Pauza. Serenata nestaje polako, glasovi i muzika obavijaju njih dvoje velom harmonije).

ONA:

Do vijeka!

GOLJUKOV:

A danas?

ONA:

Čekaj!

GOLJUKOV:

Ne mogu — poludjeću!

ONA:

Zašto?

GOLJUKOV:

Pitaš me — a još si njegova žena!

ONA:

Sumnjaš li o meni?

GOLJUKOV:

Ne.

ONA:

Tad velim ti još jedanput — čekaj!

GOLJUKOV:

On ne će dakle da pristane na rastavu?

ONA:

Rekoh mu, da ga više ne ljubim — i da tražim slobodu. On mora dakle da mi se osveti.

GOLJUKOV:

Onda što čekaš ti?

ONA (lice o lice:)

Ono, što i ti.

GOLJUKOV:

Dakle . . . . (Hoće da nešto izlane, ali ona zakrči put njegovim riječima, pokazujući mu lakaja, koji je sašao s desne skalinate, te se k njoj uputio).

ONA (tiho:)

Muči!

LAKAJ

(približio joj se:) Njegova Preuzvišenost moli gospogju groficu, da bi izvoljela doći gore na čaj.

ONA:

Recite Njegovoj Preuzvišenosti, da ću do malo. (Lakaj ode, otkle je došao).

GOLJUKOV

(približio joj se, pa tiho:) Ja znam, što misliš.

ONA

(naglo, kao da tjera nešto ispred sebe, a udunula se ona lijepa vatra ljubavi:) Ne znaš, ne! Misli dogju, progju, nestanu — pa kad ih više ne vidiš na obzorju — odahneš u nadi, da su utonule. (Kao da sanja:) — Al iznenada — osjetiš môru, — strah nečega, što ti povrh glave zastire sunce, i ti pogledaš gore . . . Ah! . . . Ona je! . . . Ona! . . . Naj crnja je misao razapela krila, pa se vije, vije, u krugove, sve to uže, — sve hitrije, da joj duša ne pobjegne . . . a kad ju je začarala i svojim letom prikovala, da joj više ni uzdaha nema, — tad se ona svali na svoj plijen i — — razdere ga! . . . Oh! . . . (Sva se stresla i sklopila rukama oči).

GOLJUKOV (tiho do nje :)

Otkle danas ta slaboća?

ONA

(uspravila se, pak nervozno, hitro, odsudno, a malo pomalo jed protiv stvari prolazi u gnjev proti sebi i ona, optužujući kobni grad, razgaljuje svoju bolest, svoj život :) Iz ove podmukle zelene vode, — iz ovoga mramora, — iz ovoga strašnoga grada, — — odasvud! — Ti misliš, je li, da poznaš Mletke kao sebe, — jer si im zavirio u labirint svih ljepota i svih smiješnosti, — jer im poznaš sve zvukove zvonova, — sve profile palača, sva lica njegovih bogova i njegovih prosjaka? — — Ti cijeniš, je li, da ih imaš u krvi svojoj, — — jer ko ljubi Veneciju, — ljubi ž e n u, — a za nju se zaboravlja rod, ljubav, domovina, — jer si ti njezin svom predajom tijela, i svom odrekom duše svoje njezin!... Ah! . . . Kako se varaš! — Voda je potamnila, kamen iznenada posijedio, sunce je palo krvavo za onom kupolom, — — — i eto, čarobno sijelo tvojih snova, harno zaklonište izmučene ti duše, rasplinulo se, — nestalo je! A mješte njega u jedan tren podigla se iz mrtvoga mora sablast porušenoga, mrtvoga grada, u kome blude samo aveti neukopane prošlosti, — jedva zapretani griješni snovi, — a ti moraš opet lutati, zvati, spominjati se, tražiti, da nagješ opet trag ugasnute Ljepote! (Gorko :) Ah! Zašto sam došla ovamo? (Sjela je shrvana).

GOLJUKOV:

Ti si mi pisala: „Idem u Mletke! Čekam te!“

ONA:

Jest! Jest! . . . Vukla me, mamila me, zavodnica stara! — Šaptala mi je u snu i na javi: Dogji!...

Ja sam Istina u Neistini. U meni su Sanci — Java, — a Jave nema. Nema stvari, koje ne bih izvela, nema sna, što ga ne bih ispunila! . . .

— — A sad?

GOLJUKOV

(tiho, strastveno kraj nje:) Sad živiš u tajni, koja je i čar i moć ovoga nadzemaljskoga sna, a Ti kao da nijesi više Ti?

ONA (daleko:)

A ko sam ja?

GOLJUKOV (sa smiješkom:)

Nijesi li Ti onaj mramor, što živi, dokle ga sunce ljubi — a crni lijes, kad ga oblaci pokriju?

ONA (kao za se:)

To je! . . . To je! . . .

GOLJUKOV:

(nesmiljenom ljubavlju:) — Jučer, — malo prije, — Tvoj me dah palio, moja slaboća postade u žeravi Tvoje volje mač! Da si rekla: — Ubij! . . .

ONA

(ustade naglo i pogleda ga očima, u kojima se stvorilo slavno čudo, kao da je pred remek-djelom svojih ruku; približujući mu se zmijski:) — Bio bi?

GOLJUKOV

(mirnom snagom, priprosto:) — Bih.

ONA

(je došla do njega i položila obje svoje ruke u njegove, pa upija očima, licem, izražajem svaki treptaj njegovih očiju:) To je ono strašno i veliko, što je niklo iz dubine! — (U kratkome muku čuda i tajne:) Jest, — Ti si Ljubav!

GOLJUKOV

(gnjevnim plamenom strasti i bola:) Zašto mi tad sakrivaš Tvoju misao?

ONA:

Jer te ljubim.

GOLJUKOV:

Ljubav je — čin.

ONA:

Ljubav je — žrtva.

GOLJUKOV:

Na to sam uvijek — spreman.

ONA (gledajući ga mirno:)

Tad pogji gore.

GOLJUKOV:

Tvome mužu? . . . Dakle?! . . .

ONA (hitro, tiho:)

Ne razumiješ li, da je naš udes u njegovim rukama?! On sluti, da ja hoću slobodu, jer drugoga ljubim — ali ne sumnja na tebe. — Kad bi to bilo, — ja bih ti prva rekla: bori se, — pobjeda je tvoja! Al ovako, pusti, da raskinem sama svoje verige . . . Kad budem slobodna, ja ću ti sama reći: — Bjež'mo! Život je naš!

GOLJUKOV:

Kad će to biti?

ONA:

I sutra, ako . . .

GOLJUKOV

(umiren, sretan, milujući je riječima i pogledima:) Ako Mleci stave oko vrata sve svoje zmaragde . . je li ?

ONA

(stisnula mu ruku, odalečila se prama plavome čudu Mletačke noći, pa, pokazujući rukom, okrenula se zagonetno:) I ako se u toj noći rasplinu nezakopane misli . . . (Ostala je sama i nijema u očigled mjesečine. Goljukov hoće da joj nešto kaže, ali ipak se svladao i zaletio put desne skalinate).

KRASZEMSKI

(ulazi s lijeve. On dolazi hitro, ugledao ih je, pa hoće do njih. Začugjen zbog te tišine i pravca, kamo se Goljukov okrenuo:) Tu ste ?! (Goljukovu:) Kamo ?

ONA

(se na svuk njegova glasa stresla i hitro okrenula. Lice joj je mrko, puno sumnja. Dolazi naprijed i hitro Kraszemskome:) Molila sam Goljukova, da ide gore, grof me zove — ali ja ne mogu . . . umorna sam . . . nervozna . . .

KRASZEMSKI

(prodirnim pogledom, gledajući sad jednoga sad drugoga:) Što Vam je ?

ONA

(nemirna, mrka, sjela je u fotelj:) Ništa! . . . Vječne borbe . . . u vječnome nemiru! . . . (Goljukovu:) Zadržite ga! Recite mu, da ću odma . . . ali pazite . . .

GOLJUKOV (uspeo se:)

Ne bojte se! . . . Poslušat ću Vas. (Ode. Pauza).

KRASZEMSKI

(gledao ih je očima, što sve vide. Ona sjedi u fotelju, podbočila je lakat na koljenu, pa nijema, tvrda, bulji pred sobom. On dogje kraj nje i za čas gleda je, i muči. Kratko i suho:) Što se tu dogagja ?

MetelWinDigital LIBRARY

ONA

(nepomična sjedi i bulji pred sobom, ali glas tvrd, nemio:) Dogagja se, da dogje čas, kad se ima izustiti jedna, jedina riječ, i ta riječ: čin . . .

KRASZEMSKI (naglo:)

On hoće?

ONA:

On je htio.

KRASZEMSKI:

A Vi?

ONA:

Rekla sam mu — ne.

KRASZEMSKI

(muklim vapajem, koji je gotovo kletva:) Vi?! . . . Vi?! . . . To nije istina!

ONA:

A ipak — jest.

KRASZEMSKI

(sjedne naglo do nje, pak hladno, poslovno, pogledom i glasom liječnika, koji ispituje bolesnika, da dogje do diagnoze:) Vaš muž ne pristaje na rastavu?

ONA:

Ne.

KRASZEMSKI:

Imate li drugih načina, da dogjete do slobode?

ONA:

Ne.

KRASZEMSKI:

Nije li ljubavni paroksizam Goljukova morao izazvati grofa? A Vi znate, što bi se tada dogodilo...

ONA:

Znam.

KRASZEMSKI

(samo tren pauze, pa muklije:) Je li Vam grof ostavio sav imetak u slučaju smrti?

ONA:

Jest.

KRASZEMSKI

(pogleda je oštro, pa hitrije:) Dakle, što se promijenilo? Što se dogodilo? (Tiše:) — Ne ljubite li možda više Goljukova?

ONA

(muči i gleda ispred sebe).

KRASZEMSKI:

Zašto mi ne odgovarate?

ONA

(muči i gleda).

KRĄSZEMSKI

(ustaje jednim kretom i htio bi da ode. Lice mu je kadaverično. Ipak se zaustavio, došao je bliže, pa gleda nijemi kip one žene. Tiho, ali neobuzdanom gorčinom:) Vi nemate više pouzdanja u mene, je li? ... U mene?! ... (Došao je do nje, pa joj brutalno sipa u uho, u vrat sav svoj pakao:) Ha! Cini mi se, da vi još ne znate, ko sam ja! ... Da! ...

Lugjak, nesretnik, hulja, koji je upao u Vaš kobni krug! Svak, koji Vas vidi, svak Vas i zaželi, svak je spreman da krade, da umre, da ubije za Vaš jedan posmijeh. — A Vi poznate dobro tu Vašu moć . . . Oh! Da . . . Vi se igrate s njom kao fakiri s nabrušenim noževima. Zato ni ja, čovjek t. zv. znanosti, — čovjek, koji mrzi božanstva i ljude — ni ja ne izbjegoh oluji, što oko Vas hara.

(Pauza. Sfinga se nije maknula. On progje mrtvačkom rukom u kose i pogledavši za čas plavi, nadnaravni San mjesečine na Canal Grandu, govori dalje, da iskali tu slaboću, što ga kalja i sramoti:) Vi znate dobro, da Vas zaželjeh, čim ugjoh u službu kao liječnik Vašega muža. Vidjeh Vas i oćutih Vas sebi ravnu. Htjedoh Vas za sebe svu, — svu! Zamislih i zločin, da Vas u snu riješim Vašega gospodara. A onda ko bi Vas bio oteo mojoj moći?... Jednoga Vam dana ludo ispovjedih svoju mahnitu želju... Oh! Taj Vaš pogled, kad Vam je izustih! — To čudo! — To sažaljenje! . . . Ta milostinja ljepote rugobi, proljeća sijedim kosama! . . . Vaša me samilost spasi od smiješnosti, ali mi zabode svu bolest u krv. Moja se ljubav preobrazi u još nešto niže, sramotnije. Tad Vam šapnuh: — „Siromah sam, ali moj um je bogatiji od svih gavana svijeta; — ružan sam dušom i tijelom, ali moji su snovi ljepši i od Vaših. Ja hoću, da od Vas stvorim ono, što bez Vas ne mogu izvršiti, — hoću da ljubite, — jer ćete se onda tek osvetiti tome podlome ljudskome rodu. Ja ću Vam sam donijeti ljepotu, slavu, ljubav, ali pustite me, da budem uz Vas, da Vas gledam, — da u svome monstruoznom djelu prepoznam neizmjernost svoga jada“. — — I ja Vam dadoh Goljukova!

— — — — — — — — — — — — — — — —

(Ona se ne maknu, ne reče ni riječi, već klone glavom i pokrije lice rukama).

KRASZEMSKI

(se uspravio užasnim riktusom bola i sarkazma na beskrvnim usnama, pak okrutno, riječ po riječ:) A sada, kad Vas bacih u naručaj drugoga, — ljubljenoga — kada htjedoh zavezati njega uz Vas sponom čvršćom od same ljubavi, — sad Vi kukavno bježite pred zadnjim logičnim činom svoga života. Ah! . . . Gdje da nagjem riječ, što će razgaliti užas ovoga časa i svu podlost Vašu? . . .

ONA

(je pod bičem njegove ispovijesti i njegova gnjeva automatski ustala, pa ga gleda očima, u kojima se skrila sva tmina noći. Približuje mu se polako, a govori slovku po slovku:) Ta se riječ zove — strah!

KRASZEMSKI

(zlim pogledom, brutalnom gestom:) Strah?! . . . Vi?! . . . Od koga?

ONA:

Jest, strah — od same sebe!

KRASZEMSKI

(uhvatio je naglo njezino čelo, pak je nagnuo natrag njezinu glavu kao liječnik, koji proučava refrakciju zjenica:) Znate li Vi, što tu govorite?

ONA

(mu se istrgne, pa pridušenom strasti, muklo, grubo, nemilosrdno, a sve to ječi još tužnije ispod krinke hladnih salonskih forma, koje ona mora i hoće da sačuva do kraja:)

Gledajte mi zjenice! . . . Gledajte! . . . Nijesam još poludila, ne — jer Vas vidim i prepoznajem. Ime Vam je: „napasnik“ ali poznam i svoju bolest,

a ta se zove: ljubav! — — Jest! Jest! . . . Rugajte mi se, vičite na sva usta, kolikogod hoćete, da ovake grabežljivke nemaju srca, da su jalove u duši i u tijelu, — ali ja velim Vama i Vašoj ledenoj znanosti u prkos, da je istina samo ono, što se osjeća, a sve ostalo puste fraze, teorije, laž! Jest! Ja se bojim samo ovoga jada, što mi uliste u dušu i što je kukavnije od svih onih, što sam dosad proživjela. — Bojim se, — da! — ove vatre, koja me živu izgara, — ove čežnje, koja se ni cjelovima ne utažuje, — ove slaboće, koja mi se ušuljala u žile kao kakva podla groznica močvara... Razumiješ li, napasniče?!...

Htio si, da ljubim, i ja ljubim. — Ali, ne vidiš li, da ja dršćem i da u času, kad bih morala zategnuti sve snage života, da zadavim zlu kob, što opet za mnom izdajnički plazi, ja nemam više ni snage, ni volje, ni za što drugo — već za ljubav — i samo za ljubav... (Sa skrajnjim prezirom u velikoj svojoj bijedi:) Eto sad možeš i u mojoj kukavštini prepoznati svoj zločin!

KRASZEMSKI

(prekrstio ruke, pa muči i gleda. Muklo, tvrdo:) Dalje!... Dalje!... Hoću, da vidim, da čujem, što se tu krije!

ONA

(kao da ju je vihor osjećaja i uspomena odnio:) Što hoćeš, da vidiš, da čuješ? — Ono malo, što si mogao naslutiti u ovo par godina, — ali ti ne znaš, otkle dohodi sada sva ova nemoć u tolikoj moći! Ti si vidio cvijet već u svoj slavi svoje oholosti i bezočnosti, — ali i ne slutiš, koliko se tu blata htjelo, dokle se napojila zemlja, otkle mu niknu tolika ljepota. — Oh! Jest!... Živjeti i uživati, — biti tako bogata i tako svijesna

svoje snage, da u zavisti i poniženju drugih zamisliš cilj života svoga. — Jest! To sam htjela i sve sam to postigla! Moć i bogatstvo je u mojoj ruci. A sada? . . . Ko će skinuti s mene ovu Nessovu halju, — ovaj ognjeni veo, što mi se izdajnički prilijepio na put, — a ja ne mogu da ga svučem, — ne mogu, jer s njime kidam i živo meso!

KRASZEMSKI

(koji je sve mirno i oštro motrio, približio joj se, pa odlučno, zapovjedno:) — Dosta! . . . To je glas ludosti! Ljubav ne jauče, ne bježi. Ljubav je borba, — život . . .

ONA

(sa skrajnjim prezirom, licem u lice:) Ti da govoriš o ljubavi?! . . . Ti?! Razarati je sredstvo, a cilj: egoizam. Biti gluh, slijep, bešćutan bolovima radnika svoje sreće, pak zasjesti na spravnoj gozbi — to je tvoj život . . .

KRASZEMSKI

(jednim zamahom:) I tvoj!

ONA

(se zaustavila kao pogogjena usred prsiju i probudila se — pa vidi pred sobom ponor — samu sebe:)

Istina! . . . Istina! . . . Nema za nas počinka — nema stanke! Mi smo djeca oluje! U njoj živimo — s njome nestajemo! Jest! . . . Jest! . . . Još uvijek lete Danteovi prokletnici, — ali ne više paklom, već svijetom! . . . Kao krdo oblaka, tjera nas bič strasti i taštine — i nosi nas . . . nosi! . . . Bez kuće, bez ognjišta, bez ljubavi letimo u bijesnijem crnijem vlakovima po danu, po noći — u vječni nemir! . . . Kad i kad kroz prozorce ugledamo kolibu, prag, večer-

nju luč i jedno lice mlado, što čeka, sluša, — ne vraća li se on, muž . . . a u krilu joj počiva nešto malo, drhtavo, — jedan posmijeh, jedna suza, jedan blagoslov . . . dijete ! . . . Oh ! . . . (Sklopila je oči pred utvarom sreće, koja nije za nju).

KRASZEMSKI

(približio joj se polako od ozada, pa joj dubokim, mirnim glasom ulijeva u dušu lijek, što djeluje, a očima je probada kao da slijedi djelovanje otrova :) A ja vidim drugu ženu — mladu i lijepu — u pogledu sunca, tamo, gdje se modroj pučini klanjaju palme. — Ona je tu u kući svojoj, — naslonila je glavu na rame čovjeka, koga je sama iz pandža sudbine otela ! . . . I nema više crnih utvara — nema straha. — San je postao istina — — —

ONA

(sluša, sluša i srče balzam, što umiruje i liječi, — kaplju po kaplju, a lice se razgalilo, oči rastvorile, kao da gleda pred sobom slike, što crni čarobnjak za njome po vazduhu crta. Ona klima glavom i pruža ruku Kraszemskome :) Ne — — ne, Kraszemski ! Ne pomažu više lijekovi ! . . . Uzela sam ih toliko ! Al isto — Hvala Vam ! — — i oprostite . . . Ne znam, — što mi je ! — — Osjećam nešto čudno . . . Kao da se prostor okolo mene sužuje . . . Spominjem se nekoga maloga miša, što ga jednoć ulovih u stupicu. — — Moralo mu je biti u duši — kao meni danas . . . (Zadrhta).

KRASZEMSKI :

Vi dršćete ? — — —

ONA :

Hladno mi je. (Lakaju, što prolazi na dno :) Molim, garçon, moju koprenu ! . . . Tamo je u salonu za

čitanje . . . (Lakaj se pokloni i ode na lijevo). A sad hajte, Kraszemski! Oni su gore sami. Oh! Brzo . . . umirite me! . . .

KRASZEMSKI:

Ne strašite se, on je u Vašim rukama. (Hoće da se uputi, ali u taj čas lakaj nosi koprenu. Kraszemski mu je uzme iz ruku, a lakaj ode, pa razastre koprenu, a pokrije nju:) Dopustite prije . . . (I zaustavio se držeći razastrt šal, a njegovo se lice skoro usnama dotaklo njezina vrata).

VITALE

(u to prolazi ispod ruke s Candianom u mjesečini potrijemka. Ugledaju par i stanu. Candiano bi se htio ugnuti, ali ga Vitale zadrži. Vidi se, da pita razjašnjenja i da mu ih Candiano daje).

ONA

(je osjetila dah požude Kraszemskoga, pa je okrenula glavu prama njemu, a raskrilila ruke, da primi koprenu. Ona mu pogleda duboko u oči:) Kraszemski! — što činite?

KRASZEMSKI

(sikće joj u uho:) Tražim mjesto, gdje bih Vas pogodio, — kad biste se iznevjerili udesu, koji ja Vama dosudih.

VITALE

(se odijelio od Candiana. Vidi se, da mu Candiano pokazuje, kuda će nevigjen proći, da dogje u Hall kroz ona mala vratašca iza pianina. Vitale je razumio, nasmiješio se, pa mirno, ali oprezno ide u lijevi salon. Candiano ostaje nekoliko trenutaka, daje naloge lakaju i ode s ovim na lijevo ispod stupova).

ONA

(se zavila u koprenu, a šapće Kraszemskomu, na kog se gotovo naslonila:) Karajte me! . . . Karajte! — Vi ste jedini, koji mi može povratiti snagu, spasiti me od kukavstva, što mi se po krvi šulja. — Da sad imate bič

u ruci, rekla bih Vam: „Udrite!“ — samo da oćutim bol, — da znam, da živim i da ne sanjam . . .

KRASZEMSKI

(u blijesku naslućene pobjede:) Sutra ćete to saznati u slobodi . . .

ONA

(se zagledala u njega kao zmija u fakira, kad je frulom opčarava:) — I onda će mahom nestati sva ova slaboća, ove slutnje, ovaj strah . . . je li? . . .

KRASZEMSKI

(sve to sugestivnije:) Čim pregazite zadnje jazove ljudskijeh predrasuda, Vi ćete u vrtoglavici, koja Vas obuze, upoznati, da ste se uspeli na vrhunac života! — A do toga treba još — samo ono, što on čeka i što on hoće: — onu jednu, jedinu Vašu riječ . . .

ONA

(u zadušenome, naglome, instinktivnome kriku probugjene volje:) — Ubij! . . . (Tren hitre, gluhe pauze; — pak, razgledavši se na okolo, pritisne se još bliže uz Kraszemskoga, stisnuvši mu odlučno ruku na obećanje:) — Jest! — Sutra — — u ljubavi i u slobodi!

KRASZEMSKI

(muklo zaječi i objema rukama zgrabi njezinu ruku, pa je stavi na čelo i na usne, a prignuo se i pokleknuo kao mužik pred ikonom. Zatim se uzdigne i glasom pojanja reče:) I tako budi!

(Još jedan pogled i nestane u visine skalinate. Ona ostane okrenuta prama njemu kao začarana. — Kad je Kraszemski nestao s vidika, a ona je dole na dnu lijeve skalinate, gledajući za njime, — vratašca se na lijevoj strani iza pianina polako otvaraju).

VITALE

(ulazi naravnim tonom čovjeka, koji je u svom domu, ali svaka je njegova kretnja izražaj opreznosti. Ona ga ne vidi — ali sa zaklo-

ništa svoga on slijedi svaki njezin mig. Kad osjeti, da će se ona okrenuti, i on se obrne i pristane uz pianino, kao da traži note).

ONA

(se odalečila od skalinate: na licu joj titra još probugjena radost, a tijelo joj vibrira u zategnutoj volji, što je nemilosrdna ruka liječnikova priveza. Kriza je prošla — i ona je odlučila. Još jedan korak, i sudbina će se ispuniti. Ona prolazi mimo stupova od porfira, i ne bi čula ni jeku Serenate, što kadikad vjetrom zahuji, — da nije mletačke noći!

Što je bilo u toj noći, da se ona ipak zaustavila i pogledala joj oči? — — —

Sve drhtave zvijezde, što plove nebeskom pučinom, i svi živi rubini, što blude po lijenoj potamnjeloj laguni — svi joj se nasmiješiše kao na pozdrav, kao na odlazak, — a čudni zvuci zazujaše po žicama mjesečine:

„Vidiš li, kako smo nakitili
dvorove mramora i smrti?
„Na dnu se danas slavi Tiepolova
svadba Neptuna
s kraljicom mora . . .
„Dogji! . . . Vidjet ćeš prsten
vječnih duždevih vjenčanja!
„Dogji!" — — —

Je li ona razumjela taj doziv mrtvijeh stvari i neumrle Ljepote, — da je pružila ruke prama plavoj tišini i koraknula do ruba bijelih stepenica, koje cjeliva zeleni val? — Ili nju nešto drugo zove, da izagje, da se sakrije za modrim svilenim zavjesama noćnim? — Ili... ko je ono nešto drugo šapnuo — da je ona prignula glavu nad vodom, — pak na desno — na lijevo — u dubinu, i poslušala? — To bješe glas, da, . . . ali otkle?... Je li iz požara mletačkih Saturnalija, ili iz zakopanih uspomena? Otkle taj cvrčak u toj noći?

Otkle zujanje te sitne melodije, koja je pjevala svoju malu čežnju onim glasićem, što negdje kuca i zove:

„Otvori! . . . Otvori! . . . Proljeće je tu!" . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

A zašto se ona na jedanput obrnula i bacila hitri tamni pogled sve naokolo, kao da je u toj pjesmi čula jeku mrtvačkog zvona?

Nemirne, prestrašene zjenice ne opaziše s početka ništa. Glas je ipak u Hallu — zvučio jasnije. Izvirao je tamo negdje blizu pianina. — — —

Ona pospješi hod, da dogje do vrela toga tankoga nesmiljenoga zvuka — zatrči se malko — — i ugleda — —)

VITALE

(što sjedi pred pianinom i pjevuca tiho „aubade" maloga „midshipmana" zločestoj Miss Mag, što je zatvorila vrata i rekla mu, da čeka, dokle ne reče: „Dogji!")

— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

(Hallom prolaze gosti. Šetaju se, čekaju, kad Serenata na povratku usplamti ispod Cà Foscari, sjednu u mjesečini pak iščeznu u rastvoreni Hotel. Nekoji dolaze niz skalinate i slušaju za čas onoga, koji tamo udara na glasoviru. I oni progju. — Sluge kad kad zavire na dnu — i progju . . . a sve na okolo svijeće gore, mramor se ljašti, cvijeće drijema u vazama, sve je tako mirno, tako uredno, tako uvijek isto, da bi gotovo čuo treptanje električne struje, što — reklo bi se — daje toj slici svjetlo, i miče one lutke i zaustavlja ženski manequin, što sluša u dražesnoj pozi oni glasić iste mehaničke sonerije. — — Lijepe li ilustracije za kakav „Christmas-Number" ! — uskliknuće Vaš prvi pogled, — ali Vaš drugi, u kom se još viju kolobari crne tajne sunčanoga cvijeta, — prepoznaće u očima one žene istu onu umornost, onaj strah, onu grozu, što Vas preseneti u sumračju sive londonske sobice.

— I nije li doista ona ista ukočenost antične maske, koja je pokrila nanadanom krinkom starosti i strahote sav onaj posmijeh zlatnih pramova i rupica? — Ne čujete li u vazduhu i u duši Vašoj „Leitmotiv" suncokreta? . . .)

ONA

(je sve to osjetila i u tren proživjela. U njezinu mozgu blijesak siječe za blijeskom. Zato njezini koraci od onoga mjesta, gdje se zaustavila pred objavljenom sudbinom, pa do pianina, na kom je Vitale tiho pratio svoj mali doziv, — bjehu za nju možda naj teža muka i možda krajnje okajanje. Ona dogje do njega, kako se dogje do smrti, koju vidiš i kojoj se ne možeš ugnuti. Njezina ruka ne zadrhta, kad se mirno nasloni na njegovo rame i kad joj glas čist i dubok izusti tri same riječi – osudu svoju:) Jest — ja sam!

VITALE

(bi vrisnuo od naslade, što mu je uspjela zamka — ali ledena mu struja progje u isti čas tijelom na dodir one ruke. Htio bi joj se oteti, ali ona je jača i mirnija).

ONA

(ga drži snažnom rukom, a glas joj tuče hladnim, metalnim ritmom kao u tamnim dućanićima u Calle dei Fabbri, kad kovači kuju žarku mletačku mjed :) Vi se ne ćete maknuti! — Vi ne ćete ustati! — Ja osjećam, da je moje lice sad groznije od Vašega čina, — a Vaše samilosti ne trebam, kad je i ne tražim. Jest! Vi ste uspjeli! — Zatvorili ste i Vi meni sada sve izlaze osim jednoga. I ja mogu razbiti staklo i odvrnuti ključ — ali ja bih se onda spasila tek od Vas — ali ne od sebe.

VITALE

(se osvijestio u nemilosrdnome zvuku onoga glasa, što ni u ovome času ne moli, već zapovijeda. Hitrim nervoznim kretom prstiju — koji radije bi davili, a ne mogu — preleti preko pianina i prekine njezinu riječ akordom disonance i gnjeva).

ONA

(je osjetila bujicu njegove mržnje. Gosti, koji prolaze Hallom, bace mirni pogled na obični muzikalni intermezzo Hotela i prolaze. Ona se prignula do njega, pa mu šapće:) Svijet prolazi! . . . Udarajte! . . . Pratite me, — pomozite mi, da Vam ispovjedim sve.

VITALE

(čuo je njezinu riječ, a sluša daleki doziv Serenate, koja tamo ispod dvora Foscarijeve slave pjeva uspavanku mletačkoj noći, pa slijedi tihom pratnjom onu slatku kantilenu, što sada velom zvukova obavija okrutnost ispovijesti one ulovljene jadne ženske zvijeri).

ONA

(je digla ruku s ramena, pa se objema rukama uprla na njegovu stolicu. I ona govori tiho, ali jasno, odrješito, nekako poslovno, kao

da je na sudu:) Ona, koja tu za Vama govori, — jest ona ista, koja Vas je ulovila u Londonu i zatvorila s lješinom u sobi. — Vama je onda rekla, da se zove Miss Mag. — Lagala je. — Pravo joj je ime Ellen Thow. — Radila je u trgovačkoj poslovnici 12 sati na dan, a dobivala je jedan shilling, da prehrani sebe i paralitičkog oca. Ta se ista sad zove Eudoksija grofica Jekaterinskaja, ima palaču u Moskvi, dvorove u Krimskoj, rudnike u Sibiriji, milijune u Parizu. — Izmegju ovih dviju inkarnacija jedne te iste neobuzdane, bezgranične, zločinačke čežnje za uživanjem, — našao se jedan čovjek, — zaručnik Ellen Thow. — Podčasnik u indijskoj regimenti, poslije 4 godine štednje i čežnje, dogje on napokon u Evropu, da odvede nju, koju je ljubio, više nego samoga sebe. —

Kad ga Ellen Thow ugleda, reče mu: „Vrati se, otkle si došao. Ne ljubim te više!" — On je molio, prijetio, plakao, — Ellen Thow ne popusti. Ona je već bila okusila slasti života. Htjela je još samo, da joj on vrati ljubavna pisma, e da pogje za drugoga čovjeka, koji joj je nudio bogatstvo i slobodu. Napokon jednoga joj dana reče: „Dogji još jedanput k meni — i vratiću ti pisma!" — Ona dogje u njegov stan. Tu htjede on da nju opet gane starom ljubavi, — ali kada ni to ne pomogne, — on joj baci u lice svu svoju ljubav, pretvorenu u jednu riječ osvete: — „Ne! Kad tebe ne mogu odvesti, tvoja će pisma tad putovati. Sutra će ih imati čovjek, kome si se prodala!" — Ellen Thow se nasmiješi i zapita ga: — „Je li to tvoja posljednja riječ?" — On odvrati: „Jest!" Ona tad izvadi iz džepa revolver, što ga sobom donese, i — on pade ustrijeljen iščupavši joj još s njedara zadnji plijen ljubavi — sunčanu zje-

nicu — njezin cvijet. (Pauza). Jedina zapreka, da Ellen Thow postane Eudoksijom Jekaterinskajom — bi uklonjena.

VITALE

(pred gordom iskrenosti te žene prestao je malo pomalo udarati, pa se polako okrenuo i upiljio svoje blijedo lice u onu prikazu, koja je u zlatu i biseru govorila o pravu na izdajstvo i zločin).

ONA

(se malo odalečila. Mirno, gotovo vedro govori dalje, a osjeća se, da s nasladom skida jednu po jednu sve koprene, što joj zamataju dušu:) Prva bi misao Ellen Thow, kad on pade, naći pisma i pobjeći. Ona ih nagje — ali tada druga, mudrija, nadogje i šapne joj: „Ima možda ljudi u toj kući, koji su te vidjeli! Tražili bi te — i prepoznali bi te“. To je djelo morao dakle da izvede drugi zločinac i ona ga je morala naći. Ellen Thow uredi sobu, sakrije lešinu ispod ćilima, pokrije lice koprenom i — ode u lov. — Dugo je lutala bez cilja i bez misli. — — Njihala se kao pauk na niti svoga života, da se dotakne zida, krova, grane, gdje bi razapela mreže i ulovila svoj plijen. Sve joj bješe nejasno, samo jedno je znala: da mora naći svoju žrtvu prije noći. U jednoj ulici pred izlogom ženskih nakita ugleda Vas. — Mornar, dječak, stranac — brzo bi zaveden i uveden u onu sobu. Ne progje ni tren, i ona posumnja, da Vi nijeste onaj, koga treba. — Vaša neobična riječ muške razblude u djetinjskoj neopreznosti, — ona čudna smjesa starosti osjećaja u neiskustvu života — ne, to je odavalo odviše oštroumlja ili odviše lukavosti. — Htjede vas otjerati, ali slučaj pomaže uvijek zločincima. — Neko pozvoni. — Tražili su njega. — Kao blijesak zagrmi joj u mozgu misao: — Eto svjedoka, da je u nje-

MetelWin Digital Library

govu stanu našao stranca, a ne ženu. — Sve, što je u njoj prije zborilo protiv Vas, prikaza joj se u jedanput dokazom, da samo Vi, dijete fantazije i nagle krvi, može u očima tromih ljudi sjevera izgledati kao tvorac rafinovana, tajnovita zločinstva.

I ona Vas zaključa! — Vaš bijeg oslobodi pak nju od svake izlike, da Vas žali; a, što je glavno, utvrdi policiju, da je zločinac doista nepoznati muškarac. Na podu bili su tragovi Vaših cipela, — na dušecima Vaše okrvavljene ruke, — na razbijenu staklu Vaša krv. Radi nedostatka dokaza — obustaviše postupak protiv nepoznatog ubojice indijskoga podčasnika. — Tri mjeseca iza onoga dana otplovi Ellen Thow u Rusiju, da primi ime, bogatstvo, sjaj, što je po njezinoj volji i s potpunim pravom izvojštena plijena — samo njoj pripadao.

(Pauza. — Tamna joj je koprena skliznula niz tijelo, samo rukama drži joj krajeve. — Ona stoji pred njim gološavija od same Frine. — Mirno i hladno podigne opet veo i zagrne se. Htjela bi da korakne prama mjesečini, ali se okrene prama njemu:)

Mogla sam hiniti, lagati, moliti, prijetiti! mogla sam se sakriti, otputovati, — i ne biste me bili nigda više sastali. Sve sam to zamislila, otkad Vas iznenada malo prije sastadoh, i sve sam opet svojom voljom razorila, jer samo se jedno mora u životu dogoditi, — i to se eto sada dogodilo!

VITALE

(podignuo se sa stolice, privučen strašnim prizorom te vivisekcije. Oko mu je potamnjelo, a usta zla. Prekrižio je ruke na prsima, pak glasom bez zvuka sikće joj kroz zube u lice:) Ja Vas gledam i ne znam da li je groznije Vaše zločinstvo ili Vaša bezočnost! (Dolazi do nje, pa tiho, a brutalnim sarkazmom:(Kad ste već kazali sve, zašto ne kažete, čemu sad i ta nova zamka?!

ONA (trgne se:)

Što ?! . . . Zar Vi mislite ?!

VITALE:

Mislim, da Vam je sve zaludu. Ako se on ne može osvetiti, jer je platio svojom smrću to prljavo Vaše blago, ali zato živi traži odmazdu.

ONA:

Koju ?

VITALE

(tik do nje, ruke u džepu, — tip rafinirane canaille:) Vas!

ONA

(nehotice nazaduje, a ne skida oči s njega. Mirno, ali razvučeno:) Ja sama zatražih sud — govorite!

VITALE

(približi joj se, a govori tiho, presječeno, zadušeno, od gnjeva i gnjušanja:) Tko je ubio tijelo, ima pravo da ga traži; ali čovjeku, koji Vas gleda, ubili ste dušu . . . Razumijete li Vi to ? — Ovaj dječak, nekada pun sunca, smijeha i šale svoje lagune, — živi je mrtvac. — Jest! — Gledajte ga! — Ima li traga dobrote i samilosti na ovome licu ? — Vaš je dah prošao preko njega i poharao mu svu mladost. . .

Vaše mu je izdajstvo usahlo srce, otelo mu je vjeru u ljude, u poštenje, u ljubav. Od onoga dana ja vidim u svakom oku laž, u svakom zagrljaju laž, u svakoj molitvi laž! I kad nagjoh u svakoj ženi Vaš pogled i u svakoj posumnjah Vašu varku, — onda pobjegoh povrh zemlje i uzeh sebi za maitressu — Smrt. (Još tiše i okrutnije:) I sada, kad Vas gledam

nakićenu plijenom Vaših ruku, ali tako nevoljnu u skrajnome svome poniženju, opet samo Vi ste krivi što tražim za Vas još niže poniženje. Jest! . . . Miss Mag! Prošla su vremena opraštanja — novi su ljudi nesmiljeni, jer su ih naučili, da nema ni neba, ni pakla. Podlost za podlost! (Tiho i polako:) Moju šutnju morate kupiti . . .

ONA

(koja ga gleda i ne migne okom:) Čime?

VITALE:

Ja hoću da čujem pred Vašim vratima onu riječ, koju obećaste malome, pijanome dječaku.

ONA:

A to je?

VITALE

(gotovo u uho joj) „Dogji!“ —

ONA

(je sva zadrhtala i nazadovala:) Nikada!

VITALE:

A da Vas prijavim — sudu?

ONA:

I onda!

VITALE:

I da grofica Jekaterinskaja obuče sivo ruho kažnjenice?

ONA

(uzdigla se, osvijestila se, pa došla polako do njega, licem u lice, a glasom, u kom je već slava preobraženja:) I onda, jest! I onda — i na stratištu — i uvijek kazala bih Vam: Ne!

VITALE

(ugledao je trojicu, koja slaze s desne skalinate, prepoznao ih je, pa još tiše i prodirnije, njoj :) — I onda, kad „bih doviknuo tamo onoj trojici: „Gledajte je! — To je ona! — Ubojica! . . . Miss Mag!“ — — — —

ONA

(u isti je tren opazila Jekaterinskoga, Goljukova i Kraszemskoga — i muklo vrisne. U neizrecivome izražaju straha, sasvim hitro i tiho :) — Ah! — šutite! . . . Tako Vam vjere! . . . Šutite sada! — — Učinite poslije od mene sve, što hoćete; ja sam Vaš plijen; ali sada ni da ste dahnuli! . . . Jeste li razumjeli? . . .

VITALE

(tiho, pogledavši je oholo u oči :) Ne bojte se! Zovem se Malipiero! . . .

ONA

(sve u velikoj tišini i hitrini kroz zube, a u potpunome mirovanju kiparskoga lika :) Dajte mi cigaretu!... Brzo!... Da!... Tako! . . . A sada ponudite mi vatre! . . . Eno ih! . . . Dolaze! . . .

VITALE

(koji je sve to poslušao i učinio, mirno, bez traga prošle borbe, glasno :) Izvolite, grofice! (Drži žigicu upaljenu, dokle ona srče dim cigarete. Nepomičan je, a gleda prodirno u rasvijetljeno lice. Tiho :) Koji će od ove trojice platiti svojim životom treću inkarnaciju Ellen Thow?

ONA

(pali cigaretu, gleda ga kroz plamen žigice oko u oko. Bacivši dim iz usta, tiho :) Od one trojice — niko! (Obrne se, pa,

hineći veselo začugjenje, prama onoj trojici, koji su sašli, glasno :) Ah ! . . . Enfin ! . . . Messieurs ! . . . (Vedrom veselosti ide im u susret :) Da nijesam ovdje imala ljubaznoga gosta, bila bih pošla sama u gondolu . . . (Obrne se prama Vitalu, koji čeka i pomnjivo gleda, što se tu zbiva. Njezino je lice razgaljeno i malo zažareno.) Dopustite, kneže Malipiero, da Vam prikažem naj bjesnije kartaše svih Mletaka ! Moj muž, gospoda Kraszemski, Goljukov — — (Pozdravi).

GROF JEKATERINSKI

(sasvim sijed, ali još snažan, elegantan čovjek, tip poslanika u miru, — dakle diskretniji i dostojanstveniji od onih u službi. Frak, bijele rukavice. Tiho, prekinuto Malipieru :) Tres flattè ! . . . Citao sam o Vama u „Figaro" ! Velika stvar ! — Record !... Afrika ! . . . (Razgovaraju dalje).

ONA

(se pomalo okrenula prama Goljukovu i Kraszemskomu nepomućenim licem. Od sada neprestano blješće na obzorju onih lica, što navukoše na sebe krinke društvenosti, da sakriju oluju, koja ih gnjavi. Tiho, hitro, bljeskovito :) Što se dogodilo tamo gore ?

KRASZEMSKI (hitro, mrko :)

Ne znam ! — Našao sam ih, gdje kartaju.

GOLJUKOV (isto :)

Dogodilo se, da on sumnja ! . . . Bio je leden, pa sarkastičan — i napokon mi reče, da odlazite sutra . . .

ONA

(presenećena, muklim vapajem :) Ah ! . . . Sutra ! . . .

KRASZEMSKI

(hitro, tiho njoj :) Ne pustite, da grof sutra u jutro izagje. I čekajte nas ! . . .

GROF

(zabezeknuto, glasno prama njoj:) Ah! Cujte, grofice! . . . Čujte! Naš je mladi knez — za rat! . . . (Ona se hitro uputila prama grofu i Vitaleju, pa se veselo razgovaraju).

KRASZEMSKI

(tiho, hitro Goljukovu na drugoj strani:) Hoćeš li sada oklijevati?... Ako ti ode, ona je izgubljena za tebe.

GOLJUKOV (naglo, tiho:)

Prije ću ja ubiti njega — nego li mi je otme!

KRASZEMSKI (sve naglije, tiše:)

Tako je! Sutra u jutro moraš k njemu! — Moraš ga prisiliti „da pristane na rastavu. Ako ne će, a ti pucaj“. Ona to hoće! — Ona ti poručuje: — Prava su prirodna jača od zakona ljudskijeh! — (Šum naroda kao uzburkanog mora prodire s orkestrom dalekoga Bučintora. Gondole prolaze sve to hitrije u bujici svijetla i plamena, što sada s desne strane teče žarom ognjene rijeke. Candiano se iskrcao iz gondole. Grof i Vitale idu mu u susret).

ONA

(se odalečila od muža, pa došla do Kraszemskoga i Goljukova. Hitro Kraszemskome:) Hajdete do njih! Zadržite ih samo čas! (Kraszemski ide grofu. Ona i Goljukov ostadoše sami u vrtlogu života, koji okolo njih valovima bije. Čas pauze. Ona mu gleda mirno duboko u oči:) Reci mi još jedanput, da me ljubiš!

GOLJUKOV (kao jeka:)

Ljubim! . . .

ONA

(je za čas sklopila oči i uzdahla duboko, kao da je doprla do dna).

GOLJUKOV (hitro:)

Što ti je? —

ONA

(s dalekim posmjehom, pokazujući San Mletačke noći:) Sva je ova noć ognja i tajne uljegla sad u me! (Sasvim tiho, požudno:) Poljubi me!

GOLJUKOV:

Ovdje?! . . . Sada?! . . .

ONA

(naglom gestom ruke rastrgla je sponu bisera ispod vrata, pa mirno, glasno:) Ah! . . . Molim Vas, Goljukov, pomozite mi sapeti! . . . Spona je slaba!

GOLJUKOV

(prignuo je glavu do njena vrata, pa drhtavim prstima, s kojim se spletoše i njezini, hoće da zakopča, a lice se penje po licu, i, kad ona prigne malo glavu, usta zagrizoše usta u požudnom grču. To je tren).

ONA

(a da joj se ni trepavica nije maknula, namještajući gjergjan:) Kako su gospoda nespretna!... Ali isto Vam hvala!...

KRASZEMSKI

(opazio je sve ovo i dohrlio do Goljukova, hitro, gnjevno:) Jeste li poludili? (Odvrne ga).

(Vitale je vidio, što se zbilo. Ostavio grofa i Candiana, pa došao do nje. I razgovor je opet kao sve, što se tu zbiva, — bljeskanje. Par riječi, — jedan mig, — jedna crta, — jedva odaje vrtlog, što je zahvatio one duše, i sve hitrije ih zavija do vira propasti: —) To je on!

ONA:

Jest.

VITALE:

A onaj drugi je zavodnik, koji vas tjera do tamnice, otkle ćete pasti u njegov gadni zagrljaj! . . . Nije li tako? . . .

ONA (prodrhtnuvši:)

Podlo je što Vi tu činite!

VITALE

(tik do nje, sa smiješkom na usnama, ali glas mu je nabrušen kao bodež, a oči drzovite, okrutne:) Bilo bi, kad bih Vas pustio da pobjegnete iz gluhe, osvetničke zamke, u koju sad zaključah — — ja Vas! . . . (Još tiše:) Samo što ja ne zaboravih ključa u bravi; — — pa zato Vam nema više spasenja!

ONA

(pogledavši ga, nepomična, zagonetna:) — Mislite li?!

VITALE (k. g.)

Zar ne vidite? . . . Svi su tu! — uprav kao u onoj slici u Palazzo Widman-Foscari, — koju ste sada u Mlecima valjda vidjeli i prepoznali. — (Sve tiše i nesmiljenije:) Ne tražite na okolo izlaza! — Nema Vam ga! — Sve je spravno, Salomo! — — Čak i mali paž, koji šuti i — čeka! . . .

ONA

(je u nehotičnoj časovitoj stravi bacila pogled sve na okolo, — pak opet muklo, jekom prezira i izazova u glasu:) Čemu da čekate? . . . Došao je Vaš čas! — govorite! — zapovijedajte! — slušam Vas!

VITALE (k. g.)

Kad noćas sve zaspi u hotelu — sagjite — ovamo! — Čekam Vas u gondoli! — (Sve tiše:) Rekoste

sami, da ste sad moj plijen! — I jeste! — Za to hoću da i ja osjetim, barem za jedan tren, ono, što je Miss Mag uživala grleći živoga nad lješom svoga plijena! (Grupa se od ozada u razgovoru polako približuje).

ONA

(je osjetila da se krug udesa oko nje sužuje, pa skoro nehajnom, gordom smjelosti u smješećem se ali problijegjelome licu:) — Vi bi ste to htjeli — ali ne možete! Kao sve, što je muško, vi se znate samo osvetiti, ali uživati u svome grijehu znadu samo one, koje živu i umiru za nj! (Odalečivši se, koračne, pa se još malo okrene smiješkom prezira i ironije prama Vitaleju:)

U ostalom nemate sreće! — Ni osveta Vam ne uspje! — jer ona, kojoj sada zaključaste sve prolaze, nije Ellen Thow, ni Miss Mag, ni . . .

VITALE

(tik do nje ruglom sjegurnog igrača:) Nego ko? — Eudoksija Jekaterinskaja?

ONA

(jednim pogledom u očima, jednim smiješkom na usnama, jednim tajnim i čudnim izražajem lica i glasa:) — „Naj crnja oluja bez nada, koja se zove: Žena!“ . . . Sjećate li se? . . .

VITALE

(oko u oko, muklo, skoro brutalno:) Ja nju zovem noćas . . .

ONA

(lice u lice, ne maknuvši ni trepavicom, bez straha i bez oklijevanja:) I ona će doći! (Obrne se prama dnu, pa, ugledavši Candiana, dražesno:) Ah! Naš dragi Dužd! (Candianu, koji joj ljubi ruku:) A što je program iza Serenate? . . . Valjda opet kakova sjajna ideja našega velikoga majstora — apoteoza.

CANDIANO (galantno:)

Odviše ste ljubazni, grofice! Eto . . . zamislio sam usred Bacina di S. Marco, pred stupovima Piazzette, nekakav ogromni tableau — vivant — nešto u stilu Tiepolovih apoteoza! . . . „Venezia sa svoga prijestolja baca prsten svome vjereniku Neptunu kao zalog vječnoga braka s morem!“ . . . (Promijeni iznenada ton zabrinuto:) Što Vam je, grofice . . . Problijedili ste! . . .

ONA

(je sklopila za čas oči kao u omaglici:) — Ništa!... Ništa!...

GROF, GOLJUKOV, KRASZEMSKI

(do nje hitro:) Što Vam je?

ONA

(s posmijehom, ali je lice zastrto nevidljivom koprenom:) Čudno! . . . Iste sam riječi čula malo prije . . . kad sam prolazila mimo tarace. — (Kao za sebe:) „Kao zalog vječnoga braka s morem!“ (Grof i Candiano se smiju. Vitale gleda sve sa strane).

KRASZEMSKI

(koji je motri, pomnjivo tik do nje:) Sve je spravno! . . . Sutra ste slobodni.

ONA

(gledajući mu u oči:) Znam! (Prema ostalima:) Samo časak, dokle se presvučem. Čim vidim s balkona, da je Bučintoro ispred Hotela — eto me dole.

GROF:

Oh! Ti Mleci! . . . Ti Mleci! . . . Krajnje je vrijeme, da odemo! . . . (Njoj:) Požurite se, molim

Vas. Mi Vas čekamo! . . . (Ide s Candianom i s Kraszemskim prama lijevoj strani).

ONA

(hitro, tiho Goljukovu:) Ne zaboravite! . . . Pour toujours! — (Stisne mu ruku i hitrije se odaleči prama desnoj skalinati).

GROF, CANDIANO, GOLJUKOV, KRASZEMSKI

(do vrata na lijevo:) Samo brzo! . . . Brzo! . . . Čekamo Vas! . . . Dogjite odmah! . . .

ONA

(hoće da se uspne, pa veselo njima:) Ne bojte se! . . . Ja ću prva doći do Tiepolove slave . . . Adieu! — (Gospoda ulaze u sobu na lijevo).

ONA

(Pauza. Ostane za čas nepomična i gleda, kamo su nestali. Zatim se okrene, a već je na trećemu skalinu, pa pogleda Vitala i mirno ga zazove;) Malipiero!

VITALE

(koji se bješe udaljio u mjesečinu, okrene se naglo i pogleda začugjeno tu ženu, što ga zove:) Vi me zovete? — Dakle!? — —

ONA

(naravnim tonom:) Da se ne vratim — biste li mi dali onaj cvijet?

VITALE

(došao je do pianina, pogleda cvijet, pa nju).

ONA

(je razumjela upit njegovih očiju:) — Jest! Onaj. — (Gosti prolaze, slaze, izlaze. Serenata se zavija velom zablude okolo plamena tolikih raspaljenih želja).

VITALE

(uzeo je cvijet i donesao joj ga ispod balaustrade, na kojoj se ona naslonila kao Julija na balkonu).

ONA

(prima cvijet iz njegove ruke, pogleda mu crnu zjenicu i govori kao za sebe:) Jest — to je! (Pogleda Vitala, a oko joj je, kao da su se sve sunčane zrake cvijeta skupile u njem. Mirno, duboko:) Ne zaboravite nigda, Malipiero, da sam ja htjela sama da mi pružite ovaj cvijet — i da nijesam zadrhtala, kad ga primih iz Vaše ruke. (I uspinje se gledajući ga neizrecivim smiješkom tajne:) — A bientôt!

VITALE

(gledajući je neprestano okom sumnje i začugjenja:) Kamo ćete?

ONA

(pokazujući mu skalinatu, kuda se već počela penjati:) U visine!

VITALE

(Nije se maknuo, već glasom čovjeka, koji gleda u lice udesu, a ne može da ga mimoigje, u vedrini oproštaja:) Miss Mag! . . . Zbogom! . . .

ONA

(mahne rukom, gotovo radosno:) Ne! — eto me do malo dole! — Cekajte me! — Au revoir! — (Pogledala ga, nasmiješila mu se i nestala).

VITALE

(je ostao nepomičan buljeći u nju, i, kad je već nestala, htio bi se zaletjeti za njom, ali u taj čas prodrhtne nehotice. — Bujica ognja i lagja pokrila je sve more izmegju mramornijeh obala Canal Granda. Slava se Venecije vraća, ali bučnija, crljenija u orgijatskome crescendu svih zvukova i svih plamena. Serenata je pokupila putem svoje „Via Triumphalis“ — sve vapaje života, da ih ognjem i pjes-

mom razbijesni do zadnje apoteoze, što će sad usplamtjeti izmegju stupova Michielova božanskoga plijena. Iz Bučintora, koji se ognjem šumskih požara približuje, zapoji u taj čas slavni „Lottijev Madrigal" :) „Spirto di Dio".

CANDIANO

(došao je s lijeve, pa kucne po ramenu Vitala, koji je ostao zatravljen veličanstvenijem zvucima starodavnoga Horala :) Cuješ li?

VITALE

(strese se i zgrabi Candiana za ruku :) Što je to? . . .

CANDIANO :

Prava stara svadbena pjesma našijeh otaca, kad je padao u Adriju prsten Venecije! . . . Što veliš, eh?! . . . Našao sam je u biblioteci Marciana! . . . Moja ideja!

(Usred pjesme čuje se iznenada slabi ženski vrisak. Plavokosa djevojka, blijeda, bez daha, a ršće kao prut, doletjela je niz lijevu skalinatu i, ugledavši Candiana, pala bi pred njime na zemlju, da je on i Vitale ne zaustaviše).

DJEVOJKA :

Ah! Eccellenza! . . . Grozno! . . .

CANDIANO, VITALE

(dovukli je do pianina :) Govorite! . . . Što je? . . .

DJEVOJKA

(plače pridušeno i ršće u besvijesnome užasu :) Ah! Strahota! . . . Naša grofica . . . prignula se na balkonu, — tamo na Riju i . . . (sakrivši lice rukama :) Ne! Ne!...

CANDIANO :

Govorite! . . .

VITALE:

Govorite! . . .

DJEVOJKA (k. g.)

Nasmijala se glasno, pa je doviknula nekome dole: „Evo me!" — i... (svalivši se u fotelj, muklim jaukom:) Strovalila se u more! . . . (Zaječi i pokrije lice rukama).

CANDIANO i VITALE

(jednim krikom:) Ah! — Nesretnica! —

DVA LAKAJA

(hrlo ulaze i dotrče s lijeve do Candiana).

(Prvi lakaj:) — Eccellenza! . . . Da biste se potrudili! . . . Gondola je za spasavanje spravna!

(Drugi lakaj:) Vidjeli su je, kako se zaletjela. (Horal u daljini nestaje).

CANDIANO

(hitro, zapovjedno, oštro:) Nesreća je velika, ali puki je slučaj! Grofica je trpjela večeras od vrtoglavice! . . . Tako je bilo i tako mora biti, za Vas kao i za sve ostale! Jeste li me razumjeli? Inače ste otpušteni! — A sad zazovite liječnika! — Ako se tijelo pronagje — neka se odmah odvede u San Michiele. — Hotel ne smije ništa vidjeti i ništa čuti! — Hajte!

(Lakaji odu s plavokosom djevojkom. Vitale je ostao naslonjen na pianinu buljeći u prazninu).

Vitale . . . Brzo! . . . Pomozi! . . . Prigledaj mi tu goste. Ja idem javiti onim nesretnicima unutra . . . (Zatrči se na lijevo, opet stane i vrati se tik do Vitala, pak tiho, oštro:) Samo dvije riječi . . . Što se tu zbilo?

MetelWin digital LIBRARY

VITALE

(blijed, tvrd, uspravio se kao da najavljuje izvedenu zapovijed, gledajući ga u oči:) — Izvršena je osuda!

— — — — — — — — — — — — — — — — —

— Urnebes glasova iz vode, iz lagja, iz Bučintora, sa prozora, sa krovova zapjeva slatku pjesmu starih mletačkih serenata XVIII. vijeka, što je postala jekom svijeh toplijeh noći ispod Rialta:

— „O Venezia benedeta,
No te vogio piú lassar'!"

I sunčani Bučintoro prolazi s Venecijom na Tronu u himni svadbe i u požaru srdaca.

Candiano i Vitale došli su megjutim do vrata lijeve sobe. Candiano je ušao — a Vitale ostao skriven u potrijemku, gdje je sva navala gostiju. U triumfu Mletačkog bahanala vrisne glas kao zaklan iz sobe — i tri osobe pomamnih lica, ridajući, jaučući muklo, svi u klupku s Candianom prelete od lijeve na desnu stranu.

Niko ih nije opazio. — Vitale gleda za njima, stane tren, pak se i on zatrči, kuda su nestale one četiri ljudske prikaze. —

Bučintoro prolazi tih, veličanstven. Pjesma se gubi s njime:

O VENEZIA BENEDETA!

CAS PAUZE. ZAVJESA POLAKO PADA.

Venezia, Decembra 1911.

MeteLwin Digital Library

»Narodne novine«, Zagreb — (62)
Oznaka za narudžbu: **UT-XI/11-10**

Gjakobini u Dubrovniku	Din 3·—
Ivellio (degl') A., Saggio d' uno studio storico-critico sulla colonia e sul contadinaggio nel territorio di Ragusa	„ 8·—
Josip griješni (pjesme)	„ 1·50
Kaznačić G. A., Alcune pagine su Ragusa	„ 5·—
Кулишић Dr. Ф., О Меду Пуцићу	„ 5·—
„ „ „ Џиво Бунић-Вучићевић (у плат. п.)	„ 15·—
Лазаревић Л., Први пут с оцем на јутрење	„ 1·50
Liepopili kan. A., Ston u srednjim vijekovima	„ 2·—
Ловрић Б., Дугови (драма). У платн. повезу	„ 7·50
Љубиша Ст., Утисци и успомене	„ 6·—
Milaković D.-Kaznačić G. A., Storia del Montenero	„ 7·—
Милаш еписк. Никодим, Стон	„ 7·50
Orlić Dr. Đ., Pitomi Dubrovnik i klimatsko liječenje	„ 5·—
Петрановић Д., Доситије Обрадовић	„ 3·—
Петров Г. С., Браћа књижевници	„ 12·50
Razzi, La storia di Ragusa	„ 25·—
Schmalix, Führer durch Ragusa	„ 10·—
Spomenica o padu dubrovačke republike	„ 15·—
Војновић И., Смрт мајке Југовића	„ 4·—
Vojnović I., Smrt majke Jugovića	„ 7·50
„ „ Smrt majke Jugovića, IV. pj. (lat. i ćir.)	„ 1·50
„ „ Imperatrix	„ 10·—
„ „ Akordi	„ 7·—
„ „ Stari grijesi	„ 6·—
Geranium	„ 6·—
[illegible]	„ 5·—
[illegible]	„ 2·—
[illegible] ...рична шетња	„ 8·—
[illegible] ...oge	„ 5·—
[illegible] ...mgebung	„ 10·—
[illegible] ...Дубровнику	„ 6·—
[illegible]	„ 4·—
[illegible] ...vezu)	„ 10·—
[illegible]	„ 5·—
[illegible]	„ 5·—

886.2
VOJ
g
1163

»Narodne novine«, Zagreb — (80) 11-735
Oznaka za narudžbu: UT-XI/11-8

J T D